

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ПОДАТКОВА СИСТЕМА
ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ»**

**Студентки 2 курсу, 1-м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»**

**Науковий керівник
д.е.н., професор**

**Гарант освітньої програми
д.е.н., професор**

**Завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор**

**Андрухової
Ірини Сергіївни**

**Квач
Ярослав Петрович**

**Макогон
Валентина Дмитрівна**

**Чугунов
Ігор Якович**

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ	5
1.1. Сутність податкової системи як інструменту формування доходів бюджету	5
1.2. Зарубіжний досвід організації податкової системи	12
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	20
2.1. Прямі податки як інструмент формування доходів бюджету	20
2.2. Непрямі податки як інструмент формування доходів бюджету	24
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	33
3.1. Проблеми реформування податкової системи України	33
3.2. Пріоритети розвитку податкової системи України	39
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Актуальність теми. Податкова система відіграє провідну роль у формуванні доходів держави. Податкова система представляє собою систему податкових відносин між органами державної влади, місцевого самоврядування і платниками податків, які виникають при перерозподілі ВВП з приводу привласнення різними інституціями державної влади частини доходів юридичних і фізичних осіб з метою забезпечення їх функціонування.

Дослідженню проблем функціонування та розвитку вітчизняної податкової системи присвячено праці таких учених, як: В. Андрущенко, О.Василика, В. Вишневського, В. Гейця, Л.Лисяк, І.Лук'яненко, М.Пасічного, А. Соколовської, І.Чугунова, В. Федосова та ін.

Метою роботи є розкриття та удосконалення теоретико-методологічних засад податкової системи як інструменту формування доходів бюджету.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність податкової системи як інструменту формування доходів бюджету;
- узагальнити та систематизувати зарубіжний досвід організації податкової системи;
- визначити зміст прямих податків як інструмент формування доходів бюджету;
- визначити зміст непрямих податків як інструменту формування доходів бюджету;
- розкрити проблеми реформування податкової системи України;
- обґрунтувати пріоритети розвитку податкової системи України.

Об'єктом дослідження є податкова система як інструмент формування доходів бюджету.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання функціонування податкової системи України.

Методи дослідження. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності та принципів податкової системи. За допомогою

порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід організації податкової системи. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані шляхи удосконалення податкової системи України.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти щодо функціонування податкової системи як інструменту формування доходів бюджету, статистичні матеріали Державної фіскальної служби, Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи розкрито у статті опублікованій у збірнику наукових праць студентів Київського національного торговельно-економічного університету.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення магістерської роботи.

У першому розділі досліджено теоретичні основи формування податкової системи. Розкрито сутність податкової системи як інструменту формування доходів бюджету. Узагальнено та систематизовано зарубіжний досвід організації податкової системи.

У другому розділі розкрито процес формування податкової системи України. Проаналізовано прямі та непрямі податки як інструмент формування доходів бюджету.

У третьому розділі визначено шляхи удосконалення податкової системи України. Розкрито проблеми реформування податкової системи. Обґрунтовані пріоритети розвитку податкової системи.

У висновках наведено теоретичне узагальнення представленого матеріалу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

1.1. Сутність податкової системи як інструменту формування доходів бюджету

Податкова система - важлива складова системи державних фінансів, хоча і не виділяється в їх окрему ланку. Вона відіграє провідну роль у формуванні державних доходів, відчутно впливаючи на доходи юридичних і фізичних осіб. При цьому податкову систему можна розглядати у широкому і вузькому розумінні. У широкому розумінні вона охоплює всі обов'язкові платежі, з допомогою яких здійснюється перерозподіл доходів на користь держави і які концентруються в бюджеті та фондах цільового призначення. У вузькому розумінні це сукупність тільки податків як особливої форми мобілізації доходів бюджету.

Податки являють собою обов'язкові платежі юридичних і фізичних осіб до бюджету. Історично це найдавніша форма фінансових відносин між державою і членами суспільства. За економічним змістом податки відображають фінансові відносини між державою і платниками податків з метою створення загальнодержавних централізованих фондів грошових коштів, необхідних для виконання державою її функцій. На відміну від фінансів загалом ці взаємовідносини мають односторонній характер — від платників до держави.

В умовах євроінтеграції Україна зобов'язана дотримуватися світових стандартів щодо економічного розвитку. Успішного економічного розвитку можна досягти за умови наявної міцної, надійної фінансової основи, визначальну базу якої становлять доходи бюджетів, зокрема податкові надходження.

Основними принципами сучасної податкової системи є: ефективність, що визначається регулюючою і стимулюючою функціями податків; справедливість

– передбачає недоцільність і неможливість перекладання податкового тягаря на бідні версти населення і навіть частковий перерозподіл через механізм оподаткування частини національного доходу на користь найбідніших верств; корисність – стягнені з працівників через податкову систему кошти мають повернутися до них у формі соціальних витрат; оптимальне співвідношення між економічною ефективністю і справедливістю, що передбачає недоцільність надмірного перерозподілу національного доходу через податковий механізм (оскільки це гальмувало б інвестиції) або вилучення із заробітної плати таких податків, які підривали б зацікавленість безпосередніх працівників у зростанні продуктивності праці; ефективність адміністрування, витрати на управління мають бути мінімальними, саме управління повинно ґрунтуватися на раціональних законах, а механізм оподаткування – бути зрозумілим для основної маси платників; економічна обґрунтованість податків – розміри податків повинні встановлюватися на основі показників розвитку економіки країни, та її фінансового стану; стабільність податкового законодавства – податки не повинні змінюватися протягом бюджетного року; рівняння та унеможливлення дискримінації – забезпечення однакового підходу до суб’єктів господарювання; рівномірність сплати – податки повинні сплачуватися в певний термін; гнучкість – податкове законодавство повинно вчасно реагувати на зміни соціально-економічного життя держави без порушень стійкості податкового законодавства; інфляційна нейтральність; недопущення подвійного оподаткування одного і того ж об’єкта оподаткування; доступність та однозначність норм податкового законодавства; гласність – офіційне опублікування відомостей про суми зібраних податків та їх витрачання.

Більшість вчених, аналізуючи становлення податкової системи України та її реформування, розрізняли кілька етапів: 1991-1993 роки - етап створення власної податкової системи; 1994-1999 роки - приведення складу податкової системи у відповідність з умовами ринкових відносин; з 2000 року - удосконалення податкової системи в умовах перехідної економіки.

Виходячи з норм Податкового кодексу України [3], складовими елементами податкової системи України є окремі обов'язкові платежі, що поділяються на: загальнодержавні податки і збори; місцеві податки і збори. Всі елементи податкової системи України встановлюються Верховною Радою України.

В Україні розроблено законодавчу базу, яка регламентує справляння податків, і створено адміністративні органи, які контролюють виконання законодавства суб'єктами господарювання, але сказати, що податкова система є ефективною й досягає свого функціонального призначення, не можна.

Вітчизняна податкова система за складом та структурою подібна до систем розвинутих європейських країн, оскільки питання оподаткування розроблено з урахуванням норм європейського податкового законодавства, а також аспектів податкової політики ГАТТ/СОТ та інших міжнародних економічних організацій. Однак на відміну від країн Європейського Співтовариства податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання.

У процесі реформування системи оподаткування в Україні важливою проблемою є не лише рівень податкового тягаря, а й оптимальне поєднання прямих і непрямих податків. Якщо під час економічного спаду зростає роль непрямих податків, що дає можливість закріпити і стабілізувати базу оподаткування, то під час економічного зростання, навпаки, прямі податки набувають домінуючого фіскального впливу.

Слід зазначити, що в останні роки у вітчизняній системі оподаткування спостерігається тенденція до збільшення частки непрямих податків, що не відповідає практиці розвинутих країн.

За даними дослідження структури податкової системи України, впродовж останніх років посилилася роль непрямого оподаткування. Серед прямих податків домінуючу роль відіграє податок на доходи фізичних осіб.

У сучасних умовах економічного розвитку прямі податки є базисом податкових систем держав із розвинутою ринковою економікою, тому що вони мають значні переваги порівняно з непрямими.

Як відомо, прямі податки майже не впливають на ціни, не змінюють структуру попиту, але зменшують доходи платників і тим самим впливають на обсяги інвестиційного та споживацького попиту. Пряма залежність між сумою прямих податків і обсягом доходу сприяє збільшенню можливостей держави в регулюванні економічних процесів та вирішенні проблем соціальної справедливості за рахунок прогресивних ставок оподаткування. Поряд із цим прямі податки з фіскального погляду поступаються непрямим податкам у стабільності надходжень, у рівномірності розподілу надходжень по окремих регіонах, в існуванні більш сприятливих умов щодо ухилення від їх сплати.

Непрямі податки хоча й зручніші для фіскальних органів із позиції їх стягнення, однак їх сплата лягає тягарем на плечі кінцевого споживача, тому переваження справедливих прямих податків дасть змогу уникнути таких негативних наслідків, як зuboжіння більшості населення, подальший спад вітчизняного виробництва.

Практика розвитку податкових систем європейських країн свідчить про зростаючу роль прямого оподаткування, насамперед прибуткового оподаткування доходів громадян. Зростаючі податкова культура і свідомість платників прямих податків дають змогу забезпечувати сталі надходження до бюджету і використовувати податки як інструменти, що стимулюють прискорення науково-технічного прогресу, збільшення зайнятості, рівномірний розвиток територій та ін.

В Україні переважають непрямі податки, оскільки в умовах низького рівня доходів фізичних осіб та неналежного рівня податкової культури неможливо забезпечити переважання у структурі податкової системи прямих податків. Поряд із цим вітчизняні ставки податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств (18%) є одними з найнижчих в Європі, а це

мало б стати важливою передумовою залучення іноземних інвестицій, створення нових робочих місць та підвищення ділової активності.

Положення Податкового кодексу не повною мірою вирішують проблему формування високоефективної податкової системи, про що, зокрема, свідчать численні зміни і доповнення до вказаного документу. Так, за період із 01.01.2011 до 01.12.2017 до Податкового кодексу внесені зміни і доповнення 114 законами України, зокрема: у 2011 р. – 17, у 2012 р. – 22, у 2013 р. – 9, у 2014 р. – 24, 2015 р. – 26, у 2016 р. – 8, у 2017 р. – 8.

Проведена систематизація змін у податковій системі України в 2015 р. показала, що значні зусилля реформаторів були спрямовані на значне скорочення податків і зборів – із 22 до 11. Варто звернути увагу на те, що деякі податки і збори начебто скасовані, але вони лише трансформовані (фіксований сільськогосподарський податок) або включені до складу нового «великого» податку (рентна плата). Зокрема, рентна плата включає в себе податкові платежі за користування корисними копалинами, радіочастотним ресурсом, водними та лісовими ресурсами тощо. Плата за землю як окремий податок сьогодні входить до складу податку на нерухоме майно. Фіксований сільськогосподарський податок трансформований у четверту групу єдиного податку. Результати такої роботи не знизили податкове навантаження на суб'єктів господарювання, не вивели з «тіні» об'єкти оподаткування, не поліпшили взаємовідносини платників податків із фіскальними органами.

За даними рейтингу Paying Taxes 2018, у якому порівнювалися податкові системи 190 країн світу, Україна займає 43-є місце за простотою податкової системи [5]. Для порівняння наведемо рейтинги сусідніх країн: Румунія – 42-є місце, Молдова – 32-е, Грузія – 22-е, Литва – 18-е, Естонія – 14-е, Латвія – 13-е.

Протягом 2012–2018 рр. Україна поліпшила рейтинг за простотою податкової системи (зі 181-го до 43-го місця), вітчизняна податкова система залишається складною і несприятливою для ведення бізнесу. На підготовку і подання податкової звітності та сплату податків вітчизняний бізнес вимушений затрачати набагато більше часу (327,5 год.), ніж у країнах ЄС. За цим

показником Україна знаходиться на 159-му місці в світі, де середній показник часу на підготовку звітності становить 240 год., у країнах ЄС – 161 год.

Рівень податкового навантаження в Україні оцінюється по-різному. Майже всі експерти, які займаються оцінкою інвестиційного клімату, вважають, що він є несприятливим, оскільки оподаткування реального сектору економіки надто обтяжливе. Воно пригнічує процеси економічного відтворення, а підприємство може працювати рентабельно, як правило, лише за умов приховування своїх доходів від оподаткування.

Податкова система є однією з головних перешкод ефективному конкурентоспроможному розвитку економіки нашої держави.

Для забезпечення розвитку національної економіки та зростання добробуту громадян податкова система повинна перебувати в процесі трансформації з урахуванням вітчизняного та світового досвіду, вимог часу та розвитку національної економіки.

Серед наявних недоліків у функціонуванні вітчизняної податкової системи основними є: наявність неоптимальної структури прямих та непрямих податків, відсутність стабільної і чіткої нормативно-законодавчої бази, складність процедур адміністрування податків та непрозорий контроль їх використання, недостатньо ефективна робота контролюючих органів у сфері оподаткування.

Підвищення ефективності податкової системи України вимагає: посилення стимулюючої ролі прямих податків шляхом застосування обґрунтованої диференціації податкових ставок та податкових пільг як одних з основних способів податкового регулювання діяльності підприємств реального сектору; забезпечення стабільності податкового законодавства з максимально чітким і несуперечливим формуванням норм податкового права; спрощення процедур адміністрування податків та підвищення прозорості контролю їх використання; підвищення ефективності роботи контролюючих органів із посиленням контролю над платниками податків, які умисно приховують

об'єкти від оподаткування, та рівня відповідальності за податкові правопорушення.

Одним з важливих напрямків щодо забезпечення формування доходів бюджету є проблема перерозподілу повноважень і фінансових ресурсів між регіонами та центром.

Збільшення податкових надходжень місцевих бюджетів та забезпечення їх фінансової самостійності - основа соціально-економічного розвитку території. Серед основних шляхів щодо збільшення податкових доходів місцевих бюджетів та підвищення фінансової автономії місцевого самоврядування доцільно виокремити: збільшення частки податків і зборів, що формують власну податкову базу місцевих бюджетів за рахунок зарахування частини загальнодержавних податків і зборів; удосконалення механізму справляння податку на майно в розрізі податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки, транспортного податку, плати за землю; необхідність взяття до уваги податкової специфіки кожного регіону при здійсненні реформування податкової системи на місцях; здійснення мотивації населення до підвищення податкової культури, шляхом проведення комплексу заходів по реалізації освітніх проектів; розробку стимулюючого механізму по легалізації доходів підприємців і зниження рівня тінізації економіки; підвищення рівня контрольної-аналітичної роботи фіскальних органів для формування інформаційної бази, необхідної для прийняття оперативних управлінських рішень; сприяння підвищенню ділової активності в регіонах з метою створення нових робочих місць і збільшення податкових надходжень.

Окреслені стратегічні пріоритети дадуть можливість створити соціально справедливу, економічно ефективну податкову систему, яка сприятиме стабільному розвитку економіки екологічно невиснажливим способом.

Реалізація вказаних заходів підвищить ефективність функціонування вітчизняної податкової системи, що дасть можливість активізувати господарську діяльність суб'єктів господарювання, забезпечити динамічне економічне зростання з підвищенням рівня та якості життя населення.

Таким чином, податкова система має стати прозорою, вона зможе заохочувати тих, хто вміє працювати, з'явиться можливість для поживлення інвестиційного клімату як за рахунок власного, так й іноземного капіталу. Прогнозоване збільшення кількості платників податків, зростання швидкості обігу грошей дасть можливість вирішити проблему наповнення державного бюджету та забезпечити стабільний розвиток суспільства на засадах поєднання інтересів громадянина й держави.

1.2. Зарубіжний досвід організації податкової системи

При дослідженні міжнародного досвіду податкового адміністрування та оцінці можливості його застосування у вітчизняній практиці значний інтерес становлять системи податкового адміністрування США і Канади. Це обумовлено тим, що Сполучені Штати та Канада є федеративними країнами, у яких місцеві органи влади мають традиційно високий рівень автономії в управлінні місцевими справами. Україна, як відомо, є унітарною державою, але вона проголосила курс на децентралізацію та спрощення державного управління, розширення прав і повноважень місцевих органів у реалізації регіональної соціально-економічної політики, ширше представлення місцевих громад в управлінні державними справами на конкретній території.

Податкова система США складається із трьох рівнів, що відповідають рівням державної влади [63]:

- вищий (федеральний рівень) – встановлення та збір федеральних податків, адміністрування яких регулюється федеральними законами і які надходять до федерального бюджету;
- середній (рівень штатів) – встановлення та збір місцевих податків, адміністрування яких регулюється законами штатів; надходження зараховуються до бюджетів штатів;

- нижчий (рівень муніципалітетів, округів тощо) – збір податків, що запроваджуються органами місцевого самоврядування; надходження спрямовуються до місцевих бюджетів.

Основні федеральні податки США: федеральний прибутковий податок з населення; федеральний податок на прибуток корпорацій; податкові відрахування до фондів соціального страхування (здійснюють і роботодавці, і наймані працівники); федеральний податок на спадщину та дарування; федеральні акцизи; мито. Фіскальний потенціал податкової системи реалізується через оподаткування індивідуальних доходів населення (у структурі податкових надходжень майже 40% займає частка податку на доходи фізичних осіб). Для переважної більшості індивідуальних платників (фізичних осіб) ефективна податкова ставка становить близько 25%.

Федеральний податок на прибуток корпорацій стягується із чистого прибутку, який визначається шляхом вирахування дозволених пільг та знижок із валового доходу. Знижки можуть бути звичайні та спеціальні. До складу звичайних знижок включаються заробітна плата, витрати на амортизацію і поточний ремонт основних засобів, безнадійні борги, рентні платежі, сплачені місцеві податки, процент за кредит, витрати на рекламу, внески до пенсійних фондів, благодійні внески тощо. До складу спеціальних знижок входять операційні збитки, організаційні витрати, витрати на науково-дослідні роботи, витрати на капітальний ремонт і реставрацію будівель, авансові податкові платежі та ін. Законодавством США встановлені ставки федерального податку на прибуток корпорацій у розмірі від 15 до 35%, який залежить в основному від величини отриманого (задекларованого) прибутку.

На рівні штатів існують такі основні податки: податок з продажів, прибутковий податок з населення, податок на доходи корпорацій, податок на спадщину і дарування, акцизні податки, податок на корисні копалини, ліцензійні збори, податок на капітал, відрахування на виплату допомоги з безробіття, податок на ділову активність та ін.

Починаючи від 90-х рр. XX ст., податкова політика США базується на

реалізації принципу бюджетного збалансування. Водночас спостерігаються «перехресні» ефекти податкової системи – приміром, при зниженні ставок оподаткування індивідуальних доходів застосовуються підвищені ставки відрахувань до фондів соціального страхування; використовується потенціал регресивного акцизного оподаткування, що сприяє вирівнюванню податкового тягаря. Параметри податкової системи США, починаючи від 2000 року, загалом є стабільними, за винятком ставок оподаткування, які можуть оперативнo змінюватися повноважними законодавчими органами.

На основі узагальнення низки наукових праць виділимо основні особливості податкової системи США: у цілому прогресивний характер оподаткування, що вважається одним із виявів справедливості податкової системи (ефективна податкова ставка для платників із найвищими доходами досягає 50%); дискретність податкових відрахувань (кожну вищу ставку податку можна застосовувати лише до чітко визначеної частини бази оподаткування); висока гнучкість податкової системи, що виявляється зокрема в регулярних змінах на законодавчому рівні чинних ставок податків залежно від економічної динаміки; висока розвиненість пільгового оподаткування (наявність великої кількості податкових пільг та винятків); чітке розмежування податкової системи і системи соціального страхування; наявність неоподаткованого мінімуму індивідуального доходу.

Центральним ядром органів податкового адміністрування у Сполучених Штатах є Державна служба збирання податків та фінансового контролю США. Основним елементом в її структурі є Служба внутрішніх доходів (СВД), яка оперативнo підпорядкована Міністерству фінансів. СВД складається із таких підрозділів: центральний апарат (на федеральному рівні), податкові служби штатів, місцеві податкові служби.

З огляду на характер та напрями податкової реформи в Україні цікавим є досвід органів податкового адміністрування США у частині застосування норм пільгового оподаткування. На противагу нашій країні, де податкові пільги використовуються здебільшого з метою вирішення певних соціальних або

визькогалузевих завдань, основна частина податкових пільг у США має за мету підтримати довгострокове економічне зростання. Вказаний напрям реалізується через встановлення податкових пільг та винятків переважно для операцій юридичних осіб і передбачає довгострокове фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності.

Система пільгового оподаткування США спрямована насамперед на використання інвестиційного потенціалу податків і містить такі основні елементи: норми прискореної податкової амортизації основних засобів корпорацій, що дає змогу збільшувати частку витрат та відповідно зменшувати обсяг прибутку, що оподатковується (вказане стимулює інвесторів до здійснення витрат капітального характеру, оскільки переважання частки капітальних витрат у загальній структурі витрат на практиці дозволяє знизити податкове навантаження на одиницю виготовленого продукту); значні пільги, що передбачаються для інвесторів, які вкладають кошти в науково-дослідні проекти (розробки), у тому числі повне звільнення від оподаткування на певний строк результатів таких проектів; спеціальні податкові пільги (зазвичай у формі податкових знижок) компаніям, які використовують альтернативні види енергії у виробничій діяльності.

У США платники податків мусять подавати органам податкового адміністрування всі відомості, що можуть бути використані при визначенні бази оподаткування, навіть якщо вони містять інформацію не на користь платника. Органи податкової служби мають право перевіряти житло, листування, в тому числі особисте, чого не дозволяється жодній іншій державній службі.

Основна частина податкових перевірок – камеральні. У ході проведення таких перевірок органи податкового контролю зазвичай надсилають платнику повідомлення з вимогою надати додаткові відомості. За результатами податкової перевірки може бути ухвалене рішення про донарахування податкових платежів або повернення надміру сплачених сум.

Витрати на адміністрування податкового законодавства у США

складають приблизно 0,5–0,7% обсягу зібраних податків.

Податкова система Канади має трьохрівневу ієрархічну структуру, що відповідає загальній моделі організації виконавчої влади (федеральний рівень, провінції, територіальні утворення та муніципалітети).

Податкова система Канади побудована на принципах податкового федералізму, що передбачає наявність значних повноважень регіональних і місцевих органів влади у сфері оподаткування. Водночас, система податкового адміністрування Канади має такі особливості: наявність конституційного розмежування податкових повноважень різних органів влади – федеральних і регіональних (провінційних); можливість федеральних та регіональних (провінційних) органів запроваджувати податки різного рівня, але з однаковою базою оподаткування; існування двох незалежних підсистем податкового адміністрування із власними податковими органами: федеральна і регіональні (провінційні), взаємодія між якими здійснюється на основі укладених юридичних угод.

До федерального (центрального) бюджету надходить близько 63–65% загальної суми податкових платежів, зібраних на території країни. На цьому рівні переважає пряме оподаткування. Основним федеральним податком виступає податок на доходи населення (він забезпечує 40% податкових надходжень, що зараховуються до федерального бюджету). Пільги за цим податком мають переважно соціальне значення (з бази оподаткування вираховуються витрати на сплату аліментів, догляд за дітьми, внески до пенсійних фондів та ін.).

Податок на прибуток корпорацій відіграє регулятивну роль, оскільки найбільша кількість пільг встановлена саме за цим податком. У пільговому режимі оподатковуються підприємства малого бізнесу (із чисельністю працюючих до 100 осіб), що є елементом державної політики підтримки високої зайнятості. У режимі пільгового оподаткування працюють також окремі галузі економіки, у тому числі сільське господарство. Передбачено можливість прискореної амортизації для інноваційного обладнання, а також

пільгові умови оподаткування приросту активів. Право на податкову пільгу за податком на прибуток корпорацій мають платники, що здійснюють витрати на науково-дослідні роботи [81].

На противагу США у Канаді на федеральному рівні запроваджено податок на додану вартість, який має переважно фіскальне значення. При цьому на рівні багатьох територій діє податок із продажів.

У Канаді доволі високі ставки акцизного оподаткування. Акцизи мають не лише фіскальне та соціальне значення, вони виступають способом контролю з боку держави за переміщенням підакцизних товарів. Проблемою організації акцизного оподаткування в Канаді є наявність значної кількості контрабандних тютюнових виробів (у східних і південних провінціях країни), що постачаються переважно із США та окремих резервацій.

Основні податкові надходження місцевих бюджетів формуються за рахунок оподаткування нерухомості (частка різних податків на нерухомість у доходах місцевих бюджетів подеколи досягає 40%) і підприємницької діяльності.

Адміністрування податків у Канаді здійснює Канадське агентство митниці та зборів, яке підзвітне парламенту через міністра з національних доходів. Це агентство також адмініструє більшість місцевих податків, але місцеві органи влади вносять за вказану послугу певну плату. В окремих провінціях адміністрування місцевих податків здійснюють регіональні органи влади (міністерство доходів певного регіону).

Витрати на адміністрування податків у Канаді складають приблизно 1% обсягу зібраних податків. Щорічно податкові органи перевіряють із виїздом на місце приблизно 2% платників податків. Усі платники за категоріями ризику вчинення правопорушення поділені на чотири категорії (ідентифікація платника здійснюється за 150 показниками для фізичних осіб і 30 – для юридичних). Найчастіше перевіряють діяльність платників із найвищим рівнем ризику.

Великі корпорації (компанії, які отримують дохід у понад \$250 млн. на рік) підписали з податковою службою спеціальні угоди, у яких обумовлені

деякі питання проведення планових перевірок (строки, методи, порядок вирішення суперечок та ін.). Строк такої перевірки зазвичай становить від 3 до 8 місяців, при цьому предметом перевірки може бути діяльність лише за останні 4 роки.

Висока ефективність системи податкового адміністрування Канади зумовлена в цілому раціональною та гнучкою податковою політикою, яка органічно враховує інтереси і держави, і територій, і платників [73].

За результатами вивчення досвіду побудови механізмів податкового адміністрування США та Канади можемо зробити такі узагальнення і висновки: висока ефективність податкової системи США базується на широкому використанні інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі в частині вільного доступу податкових органів до інформаційних баз даних інших органів, які мають дані про доходи, витрати, фінансові зобов'язання та фінансовий стан платників податків; корисним для вивчення є досвід організації взаємодії податкових органів США федерального та регіонального рівнів, зокрема щодо організації податкового консультування платників, а також підготовки спеціалістів для державного і приватного секторів із питань оподаткування; на основі досвіду Сполучених Штатів, платникам можна дозволити самостійно користуватися податковими пільгами, але в такому разі на платника слід покласти обов'язок доведення правомірності застосування пільги (презумпція вини); податкові декларації у США приймаються податковим органом у будь-якому випадку, навіть якщо декларація заповнена неправильно; у Сполучених Штатах використовуються комп'ютерні методи первинної обробки даних та виявлення ризику можливого вчинення правопорушень у сфері оподаткування, що є підставою для призначення податкової перевірки; активно застосовується метод непрямого контролю, що передбачає вивчення видатків (витрат) платника з наступним співставленням обсягів видатків із доходами; у Канаді платники податків мають право вести весь облік господарських операцій і здійснювати формування податкової звітності в електронній формі, що на практиці дозволяє мінімізувати витрати

платника на оформлення документів, а податковим органам – підвищити можливості інформаційно-аналітичного забезпечення процесів реального оподаткування; у Канаді взаємини великих корпорацій та податкових органів регулюються не лише законодавчими актами, а й спеціальними угодами, у яких визначені особливості здійснення податкового контролю; у США і Канаді реалізовано так званий американський підхід до побудови системи відповідальності за вчинені податкові правопорушення, в тому числі податкові злочини, який відзначається жорсткістю санкцій та криміналізацією значної кількості податкових девіацій; покаранням за податковий злочин може бути як тривалий строк позбавлення волі, так і значна сума штрафу з конфіскацією майна платника.

Світовий досвід свідчить, що найоптимальніший рівень сукупного оподаткування знаходиться в межах 30%. Найрозвинутішою у світі є економіка Сполучених Штатів Америки, де сукупний рівень оподаткування не перевищує 33%. У країнах, де він досягає 40% (Німеччина) або 45–50% (Швеція, Фінляндія), починає зростати державний борг, знижується ефективність економіки, виникає таке явище, як соціальний паразитизм. Сьогодні країни із високою нормою вилучення доходів змушені трансформувати систему оподаткування, оскільки існуюча вже вичерпала себе. Податкові реформи, що проводяться в розвинутих європейських країнах, спрямовані на лібералізацію системи оподаткування з метою запобігання відтоку капіталу і кваліфікованих спеціалістів. У результаті максимальна ставка податку на прибуток корпорацій у розвинутих країнах – членах ЄС з 2000 по 2011 рік знизилася в середньому із 35,3 до 29,5%.

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Прямі податки як інструмент формування доходів бюджету

Прямі податки хоча й поступаються непрямим за своєю питомою вагою у формуванні доходів бюджету мають суттєве значення у податковій системі України. Найрозвинутішою є система прибуткового оподаткування. Земельне та майнове оподаткування як за своєю бюджетною роллю так і за впливом на платників поки, що недостають вагомими. При чому це скоріше недолік, ніж перевага податкової системи. Є певні проблеми у системі прибуткового оподаткування. Це насамперед проведення чіткого розмежування між прибутковим оподаткуванням юридичних і фізичних осіб. На заході податок на прибуток корпорації має високий рівень розвитку. Із розвитком акціонерної форми власності в Україні прибуток стає важливою складовою доходу, а тому потребує особливих форм оподаткування.

Система прямих податків регулює насамперед доходи юридичних і фізичних осіб, на відміну від непрямих, які впливають на ціни. Але в кінцевому підсумку і прямі, і не прямі податки скорочують споживання, впливаючи тим самим на баланс попиту й пропозиції.

Важливим елементом системи прямих податків є прибуткове оподаткування. Залежно від платників податку прибуткове оподаткування поділяється на два види: оподаткування фізичних осіб, оподаткування юридичних осіб.

Кожний з указаних видів передбачає різні умови справляння податку. Це пояснюється тим, що доходи юридичних і фізичних осіб, маючи однакову економічну природу-додану вартість, розрізняються за характером використання, виконуючи різні функції. Так, доходи підприємств мають продуктивніший характер. Вони спрямовуються на розвиток виробництва, тоді як кошти, матеріальні цінності й нематеріальні активи, що надходять підприємству у вигляді внесків до його статутного фонду, оплати емітованих

ним акцій або інших корпоративних прав; кошти громадян, що надходять до кредитних спілок, пенсійних фондів та інших спеціалізованих фінансових установ у вигляді внесків на додаткове пенсійне страхування; взяті на облік, але не сплачені боргові вимоги та права вимоги на виконання договірних зобов'язань у тому числі отримані, але не оплачені векселі, боргові розписки, акредитиви, чеки, гарантії, банківські накази та інші види забезпечення заборгованості щодо розрахунків з дебіторами; курсові різниці, нараховані на валютні цінності підприємства; кошти спільного інвестування інвестиційних фондів та інвестиційних компаній; кошти, матеріальні цінності або нематеріальні активи, внесені у вигляді іноземної інвестиції та повернуті іноземному інвесторові в разі припинення інвестиційної діяльності на суму фактичного внеску в грошовій або натуральній формі; кошти, матеріальні цінності та нематеріальні активи, що надходять безкоштовно у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань юридичних і фізичних осіб, у тому числі нерезидентів, фондам, установам, закладам, громадським та релігійним організаціям, метою діяльності яких не є одержання прибутку, для здійснення екологічної, оздоровчої, аматорської, спортивної, культурної, освітньої, наукової та благодійної діяльності; кошти, одержані закладами і установами освіти та науки, що повністю або частково фінансуються з бюджету, на здійснення діяльності, передбаченої їх статутними документами; кошти, одержувані релігійними організаціями від здійснення діяльності, передбаченої їх статутними документами.

Основним інструментом державного регулювання є податкова політика та фінансовий вплив на підприємництво.

Завдяки цьому впливу держави досягають поставленої мети по забезпеченню економічного росту, впровадженню ефективної цінової політики, зайнятості населення країни, створенню системи соціального захисту менше захищених верств населення, створенню рівноваги у зовнішньоекономічній діяльності тощо.

Прямий податок поділяється на реальний та особистий. До реальних відносять: на землю, промисловий, на цінні папери. Особисті податки включають: податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на доходи від грошових капіталів, податок на приріст капіталу, податок на зверх прибуток, податок з успадкування.

Прямі податки мають суттєве значення у податковій системі України. Найрозвинутішою є система прибуткового оподаткування. Земельне та майнове оподаткування як за своєю бюджетною роллю і за впливом на платників податків поки що недостатньо вагомі. В умовах переходу від планової до ринкової економіки ще не встигли сформуватись досить сильна податкова служба, котра могла б надійно і всебічно контролювати доходи підприємств і громадян. Невизначеність законодавства й відсутність повноцінного податкового апарату значно ускладнюють контроль за доходами, особливо від підприємницької діяльності. В цих умовах майнове і земельне оподаткування може відіграти врівноважуючи роль у системі прямого оподаткування [83].

На даний час в Україні у податковому законодавстві відбуваються зміни, тому важливою проблемою є створення ефективної системи оподаткування. Одним із головних податків, які становлять дохідну частину Зведеного бюджету України є податок на прибуток, який належить до загально державних податків. Саме визначення впливу цього податку на діяльність підприємств та економіку загалом є однією з важливих проблем в умовах функціонування вітчизняного економічного середовища.

Прогноз надходжень податку та збору на доходи фізичних осіб на 2019 рік, розрахований із урахуванням прогнозного обсягу фонду оплати праці, рівня середньої заробітної плати, а також бази оподаткування з інших доходів та ставок оподаткування доходів фізичних осіб, становить 267 442,7 млн. грн., у тому числі: до місцевих бюджетів – 161 287,4 млн. грн., до державного бюджету – 106 155,3 млн. грн.

Основні чинники, які вплинуть на надходження податку та збору на доходи фізичних осіб: застосування єдиної ставки (18%) оподаткування

доходів фізичних осіб (крім доходів у вигляді дивідендів по акціях та корпоративних правах, нарахованих резидентами - платниками податку на прибуток підприємств, які оподатковуються за ставкою 5%; доходів у вигляді дивідендів по акціях та/або інвестиційних сертифікатах, корпоративних правах, нарахованих нерезидентами, інститутами спільного інвестування та суб'єктами господарювання, які не є платниками податку на прибуток, оподатковуються за ставкою 9%); підвищення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму; зниження податкового навантаження на громадян, за рахунок надання податкової соціальної пільги на рівні 50% прожиткового мінімуму для працездатних осіб для будь-якого платника податку за умови, що дохід не перевищує 1,4 прожиткового мінімуму для працездатних осіб, визначено у сумі 2,1 млрд. гривень;

При прогнозуванні податку на доходи фізичних осіб враховано: справляння військового збору; звільнення від оподаткування військовим збором доходів, у вигляді грошового забезпечення працівників та військовослужбовців, на яких розповсюджується норма положень Закону України від 18.06.2015 № 548-VIII "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування військовим збором грошового забезпечення військовослужбовців та інших осіб, які беруть безпосередню участь в антитерористичній операції" та Закону України від 19.06.2018 №2463-VIII "Про внесення змін до розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України щодо відносин, пов'язаних із здійсненням заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях".

Прогнозна сума податку на прибуток підприємств до зведеного бюджету на 2019 рік становить 102 300,0 млн. грн., з них 92 600,0 млн. грн. – до загального фонду державного бюджету, 9 700,0 млн. грн. – до загального фонду місцевих бюджетів. Розрахунок прогнозу надходжень податку на прибуток підприємств на 2019 рік, здійснено на підставі динаміки надходжень за

попередні роки, очікуваного декларування та надходжень у 2018 році та прогнозного фінансового результату підприємств до оподаткування на 2019 рік.

При прогнозуванні надходжень податку на прибуток на 2019 рік враховано: термін подання податкової звітності та сплата податку на прибуток підприємств за підсумками кварталу; позитивна динаміка декларування та сплати податку на прибуток у 2018 році; збільшення прибутку прибуткових підприємств.

2.2. Непрямі податки як інструмент формування доходів бюджету

Непрямі податки є надійним засобом мобілізації коштів до державного бюджету, але вони підвищують ціни товарів і послуг і є податком з населення.

Основними видами непрямих (цінових) податків є: акцизи (специфічні та універсальні), фіскальні монополії, мита.

Специфічні акцизи включаються до ціни окремих товарів. Як правило це товари, рівень споживання яких є мало еластичним до ціни. Найзначнішими є акцизи на спиртне, бензин, тютюнові вироби.

Відповідно до чинного законодавства в Україні акцизний збір (АЗ) — непрямий податок на високорентабельні та монопольні товари. Ставки АЗ є більш низькими на товари вітчизняного виробництва й більш високими на імпортні товари. Головною метою такої диференціації податкових ставок є підтримка вітчизняного виробника. До основних підакцизних товарів відносяться також автомобілі, ювелірні вироби, натуральна шкіра, хутра та ін.

Перевага непрямих податків пов'язана в першу чергу з їх роллю у формуванні доходів бюджету. Однак це не говорить про те, що вони не виконують регулюючої функції. При вмілому їх використанні, непрямі податки можуть бути ефективним засобом регулювання економіки.

По-перше, непрямим податкам характерне швидке надходження до бюджету. Відбулась реалізація – проводиться перерахування ПДВ та акцизного податку в бюджет. По-друге, так як непрямі податки охоплюють товари

громадського споживання та послуги, то існує висока вірогідність їх повного або майже повного надходження, а зупинити процес споживання товарів та послуг неможливо. По-третє, споживання більш-менш рівномірне у територіальному розрізі, а тому непрямі податки знімають напругу в міжрегіональному розподіленні доходів. Якщо доходи бюджету базуються на доходах підприємств, то внаслідок нерівномірності економічного розвитку виникає проблема нерівноцінності доходної бази різних бюджетів. Без використання непрямих податків виникають труднощі в збалансуванні місцевих бюджетів. По-четверте, непрямі податки суттєво впливають на саму державу.

Використовуючи всі свої можливості та інструменти, вона повинна забезпечувати певні умови для розвитку виробництва та сфери послуг, так як чим більше обсяг реалізації тим більші надходження до бюджету. Проблемою тут може бути лише правильний вибір товарів на які розповсюджуються непрямі податки. По-п'яте, непрямі податки впливають на споживача. При вмілому їх використанні держава може регулювати процес споживання, стримуючи його в одному напрямку та стимулюючи в іншому.

Непрямі податки є стабільним джерелом доходів, зокрема, в Україні за їх рахунок формується близько 50% доходів державного бюджету, що особливо важливо в умовах мобілізації основних факторів виробництва в процесі євроінтеграції. Динаміка непрямих податків та їх частка у ВВП підтверджують їх фіскальну роль у формуванні фінансових ресурсів, необхідних для виконання функцій та завдань, покладених на державу. Непряме оподаткування в сучасних умовах повинне стимулювати економічний розвиток країни, сприяти створенню умов для залучення інвестицій, розвитку приватного бізнесу, сприяти зниженню податкового тягаря, отриманню сталих доходів до Державного бюджету тощо. Зауважимо, що непряме оподаткування має ряд суттєвих недоліків, а саме: - регресивність непрямих податків (частка сплаченого податку в доходах малозабезпечених верств населення може перевищувати аналогічний показник для верств населення які одержують

високі доходи); - коливання надходжень (надходження від непрямих податків, що знаходяться в залежності від розміру споживання, природно, повинні коливатися відносно розширення або звужування споживання, що залежить від зростання або спаду благополуччя, пожвавлення або криз тощо); - непрямі податки в умовах розвинених ринкових відносин обмежують розмір прибутку підприємництва, так як в умовах конкуренції не завжди можливе підвищення ціни на величину непрямих податків, особливо у випадках підвищення ставок цих податків. Необхідність розв'язання зазначених проблем визначає мету та завдання реформування податкової системи України.

Відповідно до ст. 1 Конституції України, Україна є соціальною правовою державою, податкова система якої має відповідати вимогам соціальної держави щодо рівня фінансування суспільних благ та перерозподілу ВВП через податкову систему, який забезпечуватиме формування фінансових ресурсів, достатніх для виконання конституційно закріплених функцій держави та додержання конституційних прав громадян на достатній життєвий рівень. Реформування податкової системи, зокрема удосконаленням непрямих податків має відбуватися синхронно з упорядкуванням та оптимізацією державних видатків й вирішенням завдань: - відновлення економічного зростання та його забезпечення на інноваційно-інвестиційній основі; - масштабна модернізація національного виробництва, впровадження енергозбереження, зростання продуктивності праці, зміцнення конкурентних позицій вітчизняного виробника на зовнішніх товарних ринках; - стимулювання регіональних "точок зростання" економіки та залучення інвестицій; - запровадження європейських стандартів соціального захисту, якісного піднесення рівня життя громадян; - перегляд пільг, надання яких є необґрунтованим, та вжиття заходів щодо їх скасування; впровадження програм поетапної заміни пільг, що виконують функцію соціальної підтримки вразливих верств населення, адресною допомогою.

Викладене означає існування жорстких макроекономічних та бюджетних обмежень для проведення податкової реформи, необхідність її проведення без

зменшення абсолютних сум податкових надходжень. Крім того, податкова реформа має здійснюватися поетапно, бути системною, прозорою, послідовною, виваженою (науково обґрунтованою). Висновки. Становлення та розвиток податкової системи України свідчать про її переважаючу роль у формуванні та розподілі фінансових ресурсів держави.

Однією з головних ланок системи оподаткування у державі є податки, які виступають одним із основних інструментів у руках держави в здійсненні економічної та соціальної політики. В основу всіх видів податків покладено загальні ознаки, які дозволяють здійснити певну класифікацію податків взаємовідносини платника та держави. Прямі податки встановлюються безпосередньо на дохід і майно. До непрямих податків належать податки, які не залежать безпосередньо від доходу платника.

Економічною наукою доведено, що ефективність дії непрямих податків як "вбудованих стабілізаторів" залежить від двох основних факторів: питомої ваги податків у ВВП і еластичності кожного податку і податкової системи в цілому. В Україні частка податків у ВВП є досить високою, тому вони мають значний регулюючий потенціал. Непрямі податки можуть сприяти виникненню інфляції, і особливо ПДВ - сам по собі є інфляційним чинником, здійснюють вплив на ціни одноразово, в момент запровадження, або підвищення ставок. Головним завданням податкової політики повинна стати переорієнтація податкової системи з чисто фіскальних цілей на стимулювання економічного зростання. Здійснити це можливо, перш за все, шляхом встановлення помірною рівня податків по відношенню до ВВП. Основні напрями оптимізації непрямих оподаткування дозволять: - зменшити тінізацію економіки; - зберегти фінансові стимули для експортерів; - зменшити соціальне навантаження та встановити оптимальне співвідношення між непрямими податками.

Практика свідчить, що база прямих податків є більш чутливою до змін в економічному розвитку, ніж база непрямих податків. Однак непрямі оподаткування відіграє важливу роль в Україні, перш, за все, формуючи

найбільшу частку доходів Державного бюджету України. З точки зору рішення фіскальних завдань непрямі податки завжди ефективніші ніж прямі. Це пов'язано з цілим рядом причин. Одна з головних причин полягає в різних базах оподаткування: прибутку чи доходу – при прямому оподаткуванні, обсягу та структури споживання – при непрямому. Відомо, що економічний розвиток всіх без винятку країн має циклічний характер з тим чи іншим періодом коливань, економічне зростання чергується з спадами в економічному розвитку. Саме в період кризового падіння економіки, коли зменшуються макроекономічні показники розвитку, відбувається зменшення бази оподаткування, що призводить при незмінних ставках до зменшення доходів бюджету.

За січень-березень 2019 року надходження акцизного податку становили: до державного бюджету 27,6 млрд грн, що на 4,4 млрд грн або на 19,0% більше, ніж за відповідний період минулого року; до місцевих бюджетів 3,1 млрд грн (з врахуванням коштів, накопичених протягом I кварталу 2019 року на окремому рахунку Казначейства), що на 0,1 млрд грн або на 3,6% більше, ніж за відповідний період минулого року. Частина (13,44%) акцизного податку з виробленого та ввезеного пального, що підлягає розподілу між бюджетами місцевого самоврядування у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, була накопичена на окремому балансовому рахунку Казначейства у сумі 1,7 млрд гривень. 27 березня 2019 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 259 «Деякі питання зарахування частини акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального до загального фонду бюджетів місцевого самоврядування у 2019 році». 5 квітня 2019 року Казначейством здійснено розподіл зазначених накопичених надходжень між бюджетами місцевого самоврядування відповідно до часток, визначених постановою Кабінету Міністрів України від 27.03.2019 № 259.

Спостерігається скорочення питомої ваги надходжень з тютюнових виробів до 22% (у 2018 році – 34%), що обумовлено частковим наповненням внутрішнього ринку за рахунок залишків готової продукції на складах у

оптовиків, акциз з якої був сплачений у попередніх роках. При цьому, відбулося зростання питомої ваги надходжень з інших товарів до 19% (у 2018 році – 4%), за рахунок надходжень акцизного податку від розмитнення транспортних засобів на євро номерах.

З листопада 2018 року по серпень 2019 року діють пільгові умови митного оформлення для вільного обігу транспортних засобів, які були ввезені на митну територію України та поміщені в митні режими транзиту або тимчасового ввезення у період з 1 січня 2015 року до дня набрання чинності Законом України від 08.11.2018 №2611 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування акцизним податком легкових транспортних засобів», що забезпечило суттєві надходження до бюджету. Надходження за січень-березень 2019 року від акцизного податку з пального склали 12,6 млрд грн (з врахуванням коштів, накопичених протягом I кварталу 2019 року на окремому рахунку Казначейства), що є на рівні відповідного періоду минулого року. Зазначене відбулось в основному за рахунок зменшення у січні-березні 2019 року курсу євро на 7,6% до відповідного періоду минулого року, що компенсовано зростанням обсягів реалізації пального на 15,2%.

У 2019 році ставки акцизного податку на пальне не змінювались і залишились на рівні 2017 року. У 2016 році ставки акцизного податку на пальне переведено в інші одиниці виміру (з євро за 1000 кг у євро за 1000 л) без збільшення податкового навантаження, а саме розмір ставки скориговано на коефіцієнт переведення кілограмів у літри. У 2014 році запроваджено замість чотирьох дві ставки акцизного податку на дизельне паливо, а у 2017 році замість двох ставок – єдину ставку.

За січень-березень 2019 року обсяги реалізації пального (бензину, дизпалива, скрапленого газу) зросли на 15,2% проти відповідного періоду минулого року. Основну частину (64,8% у січні-березні 2019 року) загального обсягу реалізації пального займає дизпаливо. При цьому відбувається поступове заміщення бензину (має більшу ставку акцизного податку)

скрапленим газом та дизельним паливом (мають меншу ставку акцизного податку). У січні-березні 2019 року, як і у попередніх роках, ринок пального наповнюється в основному за рахунок імпортованого пального. Зокрема, у січні-березні 2019 року частка імпортованого пального становила 82,0% від загального обсягу реалізації пального і збільшилась порівняно з відповідним періодом минулого року на 5,1 відсоткового пункту. У січні-березні 2019 року надходження акцизного податку з тютюнових виробів склали 6,5 млрд грн та зменшились на 0,4 млрд грн, або на 5,8% проти відповідного періоду минулого року. На надходження акцизного податку з тютюнових виробів вплинуло скорочення їх реалізації (постачання) до оподаткування за січень-березень 2019 року на 16,7% до відповідного періоду минулого року, що обумовлено наявністю значних запасів готової продукції у оптових компаній, а також збільшенням специфічних ставок та мінімального податкового зобов'язання на 20,0%.

Обсяг споживання на внутрішньому ринку тютюнових виробів становив 11,7 млрд шт, що на 11,4% менше показника відповідного періоду попереднього року (13,2 млрд шт), та був забезпечений за рахунок виробництва та імпорту 8,0 млрд шт (акциз сплачений у поточному році), а також за рахунок зменшення залишків на складах у оптовиків 3,7 млрд шт (акциз сплачувався у попередніх роках). Надходження акцизного податку з лікєро-горілочаної продукції склали 1,5 млрд грн і зменшились на 0,05 млрд грн, або на 3,2% проти відповідного періоду 2018 року.

На рівень споживання лікєро-горілочаних напоїв, крім зміни ставок акцизного податку, також впливає періодичне підвищення мінімальних роздрібних цін на таку продукцію. При зростанні ціни на горілчані напої їх споживання скорочується. Обсяги виробництва та реалізації лікєро-горілочаних виробів у січні-березні 2019 році лишились на рівні відповідного періоду минулого року, при цьому відбувається скорочення обсягів виробництва горілки та зростання слабоалкогольних напоїв. Разом з тим, акцизний податок

визначається пропорційно до міцності лікєро-горілчаних напоїв (чим більше міцність, тим більше акцизного податку).

У 2018 та 2019 роках ставка акцизного податку на лікєро-горілчані вироби не змінювалась і залишилась на рівні 2017 року. Надходження акцизного податку до зведеного бюджету загалом за січень-березень 2019 року склали 30,7 млрд грн та зросли до відповідного періоду минулого року на 4,5 млрд грн, або на 17,2%, в основному за рахунок надходжень акцизного податку від розмитнення транспортних засобів на єврономерах, відповідно до Закону України від 08.11.2018 №2611 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування акцизним податком легкових транспортних засобів», у сумі 3,9 млрд гривень. Зазначений акцизний податок, а також податок на додану вартість та ввізне мито, отримані при розмитненні транспортних засобів на єврономерах, у 2019 році зараховуються до спеціального фонду державного бюджету, з наступним їх спрямуванням на фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів Пенсійного фонду України. Затверджена сума акцизного податку до зведеного бюджету на 2019 рік становить 147,8 млрд грн, ріст до фактичних надходжень 2018 року 111,4%.

Прогнозна сума надходжень податку на додану вартість до державного бюджету на 2019 рік становить 434 000,0 млн. грн., з них: 94 600,0 млн. грн. – ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування; 339 400,0 млн. грн. – ПДВ з ввезених на територію України товарів.

Розрахунок прогнозу надходжень податку на додану вартість з ввезених на територію України товарів на 2019 рік здійснено на основі обсягу зовнішньоекономічних операцій, динаміки імпорту товарів з урахуванням зміни обсягів пільг, позитивної динаміки у визначенні реальної митної вартості. Прогнозна сума надходжень податку на додану вартість з ввезених на територію України товарів на 2019 рік до зведеного бюджету становить 339 400,0 млн. гривень. Прогнозні надходження ввізного мита до державного

бюджету на 2019 рік розраховані та визначені в сумі 30 544,0 млн. гривень. Розрахунок прогнозних надходжень ввізного мита здійснено на основі прогнозного обсягу імпорту товарів та послуг на 2019 рік та середньорічного обмінного курсу гривні до долара США. Також, у розрахунку прогнозних надходжень ввізного мита на 2019 рік враховано середньозважену ставку ввізного мита за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Отже, для України важливим завданням є вдосконалення непрямих податків у податковій системі, так як вони являються тільки суттєвим джерелом доходів бюджету, але й важливим інструментом державного регулювання.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Проблеми реформування податкової системи

Податкова система є інструментом державного регулювання економіки, що дозволяє вилучати на постійній основі певну частину приватних доходів юридичних та фізичних осіб на користь держави, перерозподіляючи таким чином створений у суспільстві продукт. За допомогою податкової системи держава може стимулювати бажані та обмежувати небажані соціально-економічні процеси і тенденції, формувати відносини між суб'єктами господарювання відповідно до цілей обраної моделі розвитку, виконувати відповідні соціальні, гуманітарні та безпекові зобов'язання і функції. Але їх фінансове забезпечення можливе лише за рахунок частини багатства, створеного членами суспільства і в них вилученого [66]. Отже, чим більше людина вироблятиме, тим більша грошова маса доходу припадатиме на податкову ставку, яку вона має сплачувати державі.

Саме податкова система є найважливішим механізмом підтримання економічного балансу між інтересами “людина – держава”, а зовсім не державний чи місцевий бюджет, не межа малозабезпеченості, не мінімальна ставка заробітної плати, не соціальні виплати та субсидії.

Формуючи власну систему оподаткування, мусимо зважувати на те, що до серпня 1991 р. Україна не існувала як держава, не мала приватної власності як інституції і тим паче не була орієнтована на її розвиток. Щоб Україна була спроможна стабільно розвиватися, їй потрібно задіяти всі чинники економічного зростання і насамперед такий, як стимулювання приватної власності за допомогою податкових важелів та інструментів. Однак, попри цю, здавалося б, аксіоматичну тезу, в Україні діє близько 50 видів податків та інших обов'язкових платежів до бюджетів і державних цільових фондів, а також майже 2 тис. нормативно-правових актів, що регулюють процес справляння

податків та інших грошових вилучень і відрахувань. Окрім того, в Україні вкрай складна і непрозора система адміністрування податків. За даними дослідження «Вартість дотримання податкового законодавства в Україні», підготовленого Світовим банком та Міжнародною фінансовою корпорацією, Україна займає 181-е місце серед 183-х країн світу за рівнем простоти справляння податків. Їх адміністрування потребує майже 736 годин і понад 4 млрд. грн. щорічно. У 2007–2009 рр. приватний бізнес у цілому, окрім сплати безпосередньо податків та зборів, передбачених законодавством, додатково витратив щонайменше 7,8 млрд. грн. на заходи, пов'язані з їх адмініструванням (оплата праці бухгалтерів, закупівля бланків, спеціального програмного забезпечення тощо). У таких умовах будь-які економічні трансформації приречені на поразку.

Нинішня податкова система України налаштована таким чином, щоб вилучити у підприємців та фізичних осіб найманої праці більшу частину їх доходів. Тож щоб вижити в такому несприятливому податковому середовищі, малий та середній бізнес, громадяни України змушено вдаються до ухилення від оподаткування, що стало в Україні нормою життя. Коли ж суб'єкта господарювання чи просто фізичну особу змушують віддавати державі левову частку її доходу, то вони позбавляються мотивації розвивати бізнес. Як наслідок, підприємства стають збитковими або переходять у тіньову сферу діяльності, а громадяни вишукують способи, як приховати свої справжні доходи.

За результатами соціологічного дослідження, проведеного фахівцями Інституту трансформації суспільства, громадяни згодні сплачувати податки, якщо вони не перевищують 10%. Сьогодні ця тенденція не тільки не змінилася, а набула ще більш усталеного вигляду. Таке податкове навантаження є справедливим і може активізувати розвиток підприємницької ініціативи.

Уже давно настав час змінити загальну філософію, методологію та практичні механізми податкової системи. І це, здається, розуміють можновладці, які представляють інтереси правлячого кланово-корпоративного

режиму. Про це свідчить той факт, що, починаючи із середини 1990-х років на державному рівні розроблялися різні варіанти Податкового кодексу, численні стратегії, концепції, моделі податкової реформи. Вони змінювали одна одну із кожною зміною вищого керівництва держави, але жодна з них не була втілена у життя. Податкові зміни зводилися до окремих нововведень, більшість із яких лише посилювала податковий тиск.

Маємо визнати, що найліберальнішою і доволі сприятливою для економічного розвитку була податкова система, яка функціонувала напередодні розпаду СРСР. Кооперативи і малі підприємства три роки не обкладалися податками, ПДВ та нарахувань на заробітну плату не було, а відрахування у Чорнобильський фонд, акцизний збір, мито і т. ін. не стягувалися. Необтяжлива надмірними податками система відтворення та отримання прибутку стала об'єктивним підґрунтям того, що в цей період відбувся справжній бум нагромадження капіталу, збільшення кількості підприємств і доходів, зменшення рівня безробіття. Тож податкову систему, залишену нам у спадок Радянським Союзом, можна було сприймати позитивно.

Із кінця 1992 року ліберальна податкова система фактично почала ліквідуватися. Натомість була запропонована така податкова система, що спонукала створення в Україні моделі державно-монополістичного капіталізму, втручання держави в економічне життя і адміністративно-директивний контроль за пересічними громадянами. Для реалізації цієї мети знадобилося посилення податкового тиску. Тоді й було створено першу руйнівну податкову модель із величезним ПДВ за ставкою 28%, який став обчислюватися як податок з обороту, що спричинило значний стрибок інфляції, запустивши маховик “накручування” ціни товару. Як наслідок, виникла потреба у збільшенні грошової маси для обслуговування тієї самої кількості товарів (відповідно до закону грошового обігу: кількість грошей, що перебуває в обігу, повинна дорівнювати сумі цін товарів). Замість податку на прибуток було введено податок на доход, запроваджено систему фінансування дефіциту бюджету через Нацбанк за допомогою емісії купоно-карбованців.

Започатковані акцизи і мита. Введено систему нарахувань на заробітну плату і відрахувань у Чорнобильський і Пенсійний фонди, Фонд зайнятості, інші соціальні фонди – усі вони лягли тягарем на заробітну плату та доходи малого і середнього бізнесу. Під таким тиском зарплатня та доходи юридичних осіб почали падати, а “податкові гроші” частково розкрадатися, а частково спрямовуватися на утримання бюрократичної системи та карно-поліцейського апарату [71].

У 1994 році, усвідомивши, що національна економіка перебуває у глибокій кризі, в Україні внесли корективи в податкову систему. Замість податку на доход було введено податок на прибуток юридичних осіб за ставкою 30%. Стверджувалося, що це цивілізований податок, запроваджений з урахуванням світового досвіду. Це слушно тільки з формального погляду, але існує й інший бік формування цього податку – набір інструкцій, які постійно змінюються та ускладнюються. Ставку ПДВ було зменшено з 28 до 20%, проте почали стрімко підвищуватись непрямі податки – акцизи і мито, а також податок на землю. Крім того, зростали нарахування в найрізноманітніші фонди, кількість яких невпинно збільшувалася. Було прийнято безпрецедентне рішення – відрахування у, по суті, добровільні фонди стали обов’язково вноситися до бюджету (всюди фонди існують лише на добровільні пожертви). Кількість податків сягнула 20. Стало абсолютно не вигідно розвивати бізнес. Таким чином, у 1994 р. було закладено таку податкову систему, яка призвела до значного збільшення тиску на працю та капітал.

Через некомпетентні дії “податкових експериментаторів” у 1995 р. почалася обвальна зупинка державних підприємств і виснаження приватного сектору. Мільйони людей стали безробітними, знецінилися заощадження громадян. Держава звернулася по позики до МВФ і Світового банку.

У 1996 р. в Україні з метою посилення контролю не лише за прибутками підприємств, а й за доходами фізичних осіб було введено в дію Закон України “Про державний реєстр фізичних осіб – платників податків та інших обов’язкових платежів”, за яким запроваджувалася система індивідуальних

ідентифікаційних номерів платників податку. А 11 червня 1996 р. внесені зміни до Закону України про податкову інспекцію. Останній надано право приймати будь-які інструктивні, нормативні акти щодо формування електронного дос'є на кожного громадянина, якому привласнений індивідуальний ідентифікаційний номер платника податку, інформувати тих, кого вважають за потрібне, про особисті дані людини.

У серпні 1996 р. вийшов Указ Президента України “Про утворення Державної податкової адміністрації України та місцевих податкових адміністрацій”. Відповідно до Указу ДПА вийшла із підпорядкування Міністерства фінансів, їй було підпорядковано податкову поліцію та підрозділи МВС України, до функцій яких входила боротьба із кримінальним приховуванням прибутків від оподаткування. Утворився симбіоз податкової інспекції з органами Міністерства внутрішніх справ, який набув характеру поліцейсько-карного органу.

Неможливо назвати “удосконаленням” податкової системи реорганізацію ДПІ в ДПА, котра фактично стала міністерством податків. Зазначимо, що такі міністерства існують лише у п'яти країнах світу, три з яких – африканські. Але там ці міністерства об'єднані з митницею. У нас податкова адміністрація об'єднана з Міністерством внутрішніх справ, тобто з міліцією. Утворений небачений від часів сталінського комуністичного режиму механізм дає змогу здійснювати економічні репресії проти громадян України [83].

5 лютого 1996 р. Президент України підписав Закон України “Про внесення змін і доповнень до Карного Кодексу України й Кримінально-процесуального кодексу України про відповідальність за ухилення від сплати податків”, за яким будь-яка особа, що ухиляється від сплати податків, може бути ув'язнена від 2 до 10 років з конфіскацією майна. У прийнятих змінах до Карного Кодексу записано, що перше притягнення до відповідальності за ухилення від сплати податків на суму \$200 загрожує покаранням до 5 років із конфіскацією майна, друге – до 10 років із конфіскацією майна. Якщо близькі та родичі знали про “недоплату” й не донесли про це у відповідні органи, то їх

також мають право ув'язнювати. Очевидно, що цей закон був зорієнтований на ствердження моделі державно-монополістичного кланово-олігархічного капіталізму та силових методів управління економікою країни.

Подібні зміни податкової системи спричинили посилення податкового пресу і експлуатації українського населення. Податок став використовуватися як інструмент економічного і навіть фізичного тиску на громадян України та контролю за підприємцями. Їх позбавили стимулів розвивати бізнес, перетворивши завдяки карним законодавчим актам на злочинців. Система оподаткування в нашій країні є не просто несправедливою – вона антилюдяна, оскільки націлена на вилучення у суб'єктів господарювання не тільки додаткового, а й необхідного продукту. Внаслідок цього Україна з економічно розвинутої держави перетворилася на відсталу, перманентно кризову.

Протистояння між державою та підприємцями у податковій царині наростало – і наприкінці 1990-х років воно набуло антагоністичного характеру. Держава пішла на поступки малому бізнесу – 3 липня 1998 р. Президент України видав Указ «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» № 727. Ця система з деякими поправками діє дотепер [63].

Отже, попри гарні декларації і правильно сформульовану мету податкової реформи, спрямованої на побудову сучасної конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки, яка була б інтегрована в ЄС і забезпечувала стале зростання добробуту більшості населення, в Україні проведено не було. Завадили цьому причини насамперед суб'єктивного характеру. Адже податкові реформи ініціювалися владними силами, які презентують модель державно-монополістичного капіталізму та обіймають чільні посади у владних органах. Носіям цієї моделі здійснення подібної реформи є абсолютно не вигідним, оскільки потреби малого та середнього бізнесу, що формують основу середнього класу в Україні, не належать до кола інтересів фінансових і промислових кланів, що зрослися з владою.

Враховуючи зазначене, можливо зробити висновок, що основою реформування податкової системи України має бути визнання того факту, що в цілому податкова система України вже склалася, і попри всі свої недоліки, не повинна розглядатись як така, що має підлягати докорінному реформуванню. Тобто створення нової законодавчої бази у сфері оподаткування повинно віддзеркалювати традиції існуючої податкової системи та відповідати світовим тенденціям розвитку податкових систем.

3.2. Пріоритети розвитку податкової системи

Досвід існування незалежної України засвідчує, що чинну податкову систему потрібно не реформувати, а трансформувати. Треба зважитися на радикальні й нестандартні заходи, які використовувалися, наприклад, у деяких нафтовидобувних та нових індустріальних країнах Південно-Східної Азії, і дозволили прискорити позитивні зрушення в економіці. У нашої держави вже не залишилося інших варіантів, окрім негайної зміни системи координат: потрібно зняти з громадян надмірний податковий тягар і дати їм змогу власними силами заробляти та утримувати себе, оскільки наша країна сьогодні перебуває у важкому кризовому стані.

Для зміни ситуації і формування сучасної, конкурентоспроможної економічної моделі України податкову систему слід будувати на таких засадах:

По-перше, трансформуючи податкову систему, потрібно виходити з того, яку частину свого доходу людина здатна віддавати добровільно на утримання державних інституцій, а не з того, скільки у неї можна відібрати фіскально-силовими методами.

По-друге, податкова система повинна ґрунтуватися на тому ключовому положенні, що сплачувати податки має споживач, а не виробник.

По-третє, податкову систему слід орієнтувати на масу надходжень, а не на кількість і величину податків. Прямих і непрямих податків має бути не більше чотирьох-п'яти, до того ж простих і зрозумілих в адмініструванні.

По-четверте, податкова система повинна стимулювати капіталотворення, забезпечувати процес розширеного суспільного відтворення.

По-п'яте, держава як сукупність інституцій мусить використовувати податкові надходження насамперед для розвитку інтелекту нації, її молодого покоління, формування сучасної культури й освіти.

По-шосте, податкова система має враховувати передусім інтереси юридичних і фізичних осіб, що виробляють блага, а не тих осіб, які їх перерозподіляють та паразитично споживають.

По-сьоме, система оподаткування не повинна порушувати прав і свобод громадян (зокрема не можна обкладати податком доходи людей, отримані від діяльності у вільний час, що виходить за межі 40 годин на тиждень).

По-восьме, формуючи нову податкову систему, потрібно досягти справедливого і стабільного балансу в розподілі податків між центром та громадами.

По-дев'яте, податкова система не повинна бути інструментом для збагачення кланово-корпоративних груп і збідніння широких верств населення [60].

З огляду на те, що саме держава є головним винуватцем сьогоденного зубожілого стану переважної кількості громадян України, першим кроком каяття з її боку перед своїм народом має стати запровадження тримісячних податкових канікул для всіх фізичних і юридичних осіб, які зайняті в малому бізнесі (до 50 працівників). На цей період потрібно відмінити всі податки і збори. Такий захід є, скоріше, психологічним, ніж економічним, проте він здатен запустити маховик економічної активності, підняти на поверхню тіньові гроші, подолати комплекс недовіри громадян до своєї держави.

Упродовж трьох місяців за допомогою механізму номінальних векселів, якими розраховуватимуться між собою підприємства, можна подолати проблему браку обігових коштів. У результаті взаємопогашення боргів сформується три групи підприємств: 1) підприємства, які зосередять великий обсяг боргових зобов'язань; 2) підприємства, борги яких взаємопогасяться; 3)

підприємства-банкрути. Останніми перейматимуться спеціалізовані банки, які доцільно створити на базі державних банків. Векселі, акумульовані рентабельними підприємствами, трансформуватимуться в облігації внутрішньої державної позики строком на 1–1,5 року під 30–35% річних.

Під час податкових канікул потрібно реорганізувати систему управління: ліквідувати галузеві міністерства, відомства, комітети, фонди. Натомість слід створити Комітет з управління державною власністю через корпоративні цінні папери. Міністерство економіки варто ліквідувати як таке, що виконує функції радянського Держплану, а замість нього створити Комісію з питань кон'юнктурного аналізу в складі Міністерства закордонних справ, яке відстежуватиме тенденції ціноутворення на світовому ринку й забезпечуватиме зовнішньоекономічну діяльність через мережу торгових представництв України за кордоном. Реорганізації потребує й Міністерство фінансів. Паралельно має відбуватися потужне скорочення (майже наполовину) державних службовців і силових структур, насамперед у системі МВС. Податкові адміністрації слід знову перевести у статус податкових інспекцій і повернути до складу Мінфіну. Вони повинні виконувати роль дорадників. Податкова міліція має бути ліквідована. Одночасно доцільно реорганізувати функції Казначейства, яке разом із НБУ відстежуватиме процес витрачання грошей із державного бюджету. Посади на всіх рівнях державної служби повинні обійняти працівники з ринковим світоглядом, а решта держслужбовців мусить пройти через систему перенавчання або бути звільнена [55].

У результаті запровадження податкових канікул протягом трьох місяців ситуація в економічному та суспільно-політичному житті країни має кардинально змінитися. Почне відновлюватися довіра народу до влади. З тіні може вийти близько третини бізнесу. Ріст виробництва стимулюватиметься зростанням купівельної спроможності. Реальні гроші оживлять підприємницьке середовище. Цей крок сприятиме усуненню поділу української економіки на тіньову, офіційну та натуральну, інтегрувати ці три частини, які сьогодні діють здебільшого автономно, в єдиний організм. Нині ж у кожній із них формується

відокремлений процес відтворення, що дуже небезпечно, оскільки може призвести до утворення в країні трьох способів економічного життя, трьох соціально-економічних укладів, які функціонують за власними законами.

Після тримісячних канікул необхідно докорінно реформувати податкову систему, зробити її простою і прозорою. Ми пропонуємо замінити чинну систему оподаткування директивними (прямими) податками. (До речі, це питання наразі обговорюють у Польщі та інших країнах.) Слід запровадити такі види податків і зборів, які складуть основу нової податкової системи, зміст якої відповідатиме моделі народного капіталізму, що має ствердитися в Україні.

1. Податок на купівлю за базовою ставкою 7%. Його мають сплачувати всі фізичні та юридичні особи за придбані товари і послуги. Він зазначатиметься окремим рядком у платіжці, що забезпечить прозорість та зручність системи справляння податків. Податок “прямуватиме” в доходну частину бюджетів усіх рівнів автоматично і безперервно – у момент акта купівлі-продажу, тобто кожного дня, кожної хвилини. Неможливо буде уникнути цього податку, бо його платитиме той, хто купуватиме. За цієї системи не потрібні велика армія контролюючих органів і складна, громіздка фінансова звітність. ВідФСде потреба й у карно-фіскальному апараті, оскільки підприємцеві не буде сенсу приховувати свій прибуток. Запровадження податку на купівлю стимулюватиме потужну конкуренцію між товаровиробниками за споживача, які дбатимуть про підвищення якості свого товару, встановлення оптимальної ціни, збільшення обсягу послуг під час його реалізації. Наберуть силу закони ринку, відбудеться руйнування монополії, вільний перелив капіталу, безперервне поповнення бюджету, зменшення масштабів готівкового обігу. Будуть створені умови для ліквідації величезної мережі посередників між виробником і покупцем, що дасть змогу підвищити конкурентоздатність українських товарів та послуг через зменшення їх ціни за рахунок вилучення з неї посередницької дельти. Оскільки сплачувати податок на купівлю буде не виробник, а покупець, то саме він визначатиме, чи перетворився продукт праці на товар – це визнання здійснюватиметься через акт купівлі-продажу, а не через

бартер чи інші схеми. Суб'єкт купівлі (фізична особа або підприємство) додає до вартості будь-якого продукту, який він визнає товаром (віддаючи за нього гроші), податок у розмірі 7%.

Податок на купівлю стане одним із основних джерел наповнення державного і місцевих бюджетів, оскільки більше половини доходу від цього податку залишатиметься в тому місці, де здійснено акт купівлі. Розподіл податку на купівлю має бути таким: 4% – має залишатися в місцевому бюджеті, 1% – перераховуватися в обласний бюджет, 2% – у державний бюджет. Цей податок спрощуватиме бухгалтерський облік, оскільки є нескладним в адмініструванні, сприятиме швидкому розвитку малого та середнього приватного бізнесу. Тож очевидно, що запровадження податку на купівлю вигідно як державі, так і підприємцям.

Податок на купівлю одночасно виконуватиме і функцію податку на нерухомість, який вводити недоцільно через його репресивно-фіскальний характер та труднощі в адмініструванні. Майно не повинно сьогодні обкладатися жодними податками, оскільки 60% населення України перебуває на межі виживання. Деякі експерти не погоджуються з нашим підходом, стверджуючи, що від цього виграють тільки багаті люди. Але такого не відбудеться, якщо створити однакові правила гри для всіх. Нині накопичення багатства в окремих фінансово-корпоративних груп, бізнесменів та чиновників відбувається тому, що державна монополія і кланова олігархія гальмують процес вільного переливу капіталу та започаткування нових бізнесів.

Зауважимо, що податок на купівлю не слід плутати з податком з продажу, введення якого є досить складною процедурою через його каскадність. Відомо, що такий податок запроваджувався за радянських часів (у 1990 р.) і його ставка становила 7%. Але через півтора року цей податок був скасований Мінфіном СРСР у зв'язку з неможливістю адмініструвати. Ускладнення механізму оподаткування в такому випадку спонукало до введення іншого податку – на додану вартість.

2. Податок на доходи фізичних осіб (прибутковий податок). Він має стягуватися за ставкою 10% незалежно від суми доходу. Цей податок вводиться тільки за основним місцем роботи, і лише за 40 годин робочого часу на тиждень. Таким чином, праця у позаробочий час (понад 8 годин на добу) цим податком не обкладатиметься, бо оподаткування роботи громадян у вільний час є порушенням їх прав і свобод. Держава повинна стимулювати тих людей, які працюють у вільний час, забезпечуючи себе і свою родину. Працюючи у вільний час, людина сприяє створенню нових робочих місць, скороченню соціальних витрат з державного бюджету, зростанню багатства нації і країни у цілому.

Надходження від податку на доходи фізичних осіб мають розподілятися між державним та місцевим бюджетом таким чином: 6% залишатиметься громаді, 1,5% – перераховуватиметься в обласний бюджет, 2,5% – у державний бюджет.

3. Податок на землю. До запровадження цього податку кожний громадянин України повинен одержати власний земельний сертифікат (щонайменше на 0,3 га). Земля оподатковується за прогресивною шкалою залежно від площі земельної ділянки, її якості та розташування. Тоді земля використовуватиметься ефективно й перебуватиме в обігу, а утворення латифундій стане практично неможливим.

4. Акцизний збір. Його повинні сплачувати передусім виробники горілчаних та тютюнових виробів. При цьому їх ціна не має перевищувати ціну на аналогічні контрабандні вироби. Принагідно відзначимо, що в Україні найнижчі ставки акцизного збору (наприклад, від 15 до 21% на тютюнові вироби проти 60% у Франції, Великобританії). З огляду на це вважаємо доцільним запропоноване Міністерством фінансів України збільшення у 2010 році акцизного збору на коньяки, сигари, престижні марки авто, літаки, яхти, гелікоптери. Потрібно також підняти акцизи на горілку та сигарети.

5. Мито. Експортним мито мають обкладатися лише сировинні товари, щоб їх було не вигідно вивозити з країни, а імпортним – предмети розкоші, а також товари, що завдають шкоди навколишньому середовищу і людині.

Замість відрахування у різні соціальні фонди, у т. ч. Пенсійний, потрібно впровадити такий важливий елемент запропонованої нами системи, як відкриття кожному громадянину України, яка почала трудовий шлях, індивідуальних соціально-пенсійних депозитних рахунків в державних або інших банках, де частка державного капіталу становить не менш як 40%. Вони формуватимуться з таких джерел: а) відрахувань підприємств чи організацій усіх форм власності, де працює громадянин, у розмірі 7%, б) відрахувань із заробітної плати робітника у розмірі 7%; в) особистих вкладів громадян. Коли людина вийде на пенсію, її рахунок розблокується (він може використовуватися й у разі хвороби та відпустки). Гроші на рахунку мають індексуватися на рівень інфляції і мати 10%-і річні депозитні нарахування. Для ефективного використання грошей на цих рахунках потрібно створити спеціальні інвестиційні фонди у формі відкритих акціонерних товариств, у яких держава володітиме третиною капіталу. Лише ці фонди матимуть право працювати з грошима, що накопичуються на соціально-пенсійних рахунках, для поліпшення інвестиційного клімату в Україні.

Для належного наповнення Державного бюджету також важливо ліквідувати поширену в Україні практику безсистемного і економічно необґрунтованого надання пільг та субсидій окремим платникам чи категоріям платників податків.

В Україні триває перерозподіл власності на великі промислові підприємства, об'єкти енергетичного комплексу, землю, що загострює боротьбу між олігархічними фінансово-промисловими групами. Можливість використання владних важелів у системі законодавчих і виконавчих органів дозволяє вирішити питання про власність на користь певних ФКГ. У боротьбі між собою за лідерство і володіння атрибутами влади у країні вони готові використовувати будь-які засоби й інструменти. І найефективнішими серед них

є Державна податкова адміністрація і Міністерство внутрішніх справ. Той, хто контролюватиме ці дві структури, контролюватиме існуючу владну матрицю.

У нашій країні запроваджені всі можливі податки, що існують у світі. Відтак рівень оподаткування в Україні реально є чи не найвищим у міжнародному просторі, що знищує основи для розвитку приватного бізнесу й унеможливорює збільшення кількості заможних громадян. На жаль, у нас глибоко вкоренився і діє зв'язок, який перетворює Україну в неуспішну країну, а саме: збільшується кількість податків і зборів – скорочується підприємницьке середовище – зменшуються надходження в бюджет – слабшає міць держави, а відтак і можливість забезпечення її економічної та навіть політичної незалежності. Тож питання трансформації податкової системи вже вийшли з площини економічних і дедалі більше стають політичними, торкаються виживання України, її існування як європейської суверенної держави.

Реалізація запропонованих нами шляхів трансформації податкової системи України сприятиме зростанню багатства на всіх зрізах суспільства, формуванню соціально-економічної моделі народного капіталізму з могутнім середнім класом приватних власників і однаковими правилами гри для всіх, перетворенню державної машини у справедливого суддю, а не рекетира, подоланню поділу економіки України на офіційну й тіньову. Відбудеться перехід до абсолютно прозорої податкової системи, коли не можна буде уникнути податків, та й люди самі не будуть зацікавлені в цьому. Вона заохочуватиме тих, хто здатний працювати і отримувати більший дохід. Податкова трансформація стане поштовхом для поживлення інвестиційного процесу: приблизно через півроку в Україну звідусіль почне надходити капітал – і свій (наразі з України вивезено сотні мільярдів доларів США), і іноземний. Завдяки збільшенню кількості платників податків, простоті обліку й швидкості обігу коштів вирішиться проблема бюджетних надходжень. Така система сприятиме ефективному розвитку суспільства, не порушуючи балансу між людиною і державою.

Без трансформації податкової системи сьогодні в Україні неможливий поступ у розвитку приватної власності, творення її носіїв та інституцій [83]. Водночас, для проведення кардинальних заходів у податковій сфері не потрібно широко застосовувати досвід західних країн, бо їх податкові системи формувалися в минулому, а нам слід орієнтуватися на майбутнє і виходити з того, що людина є самодостатньою первинною цінністю, а держава повинна обслуговувати її інтереси. Запропонована модель податкової системи враховує ці моменти, її впровадження дозволить Україні посісти гідне місце у європейській спільноті.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження зроблені наступні висновки:

Податкова система - важлива складова системи державних фінансів, хоча і не виділяється в їх окрему ланку. Вона відіграє провідну роль у формуванні державних доходів, відчутно впливаючи на доходи юридичних і фізичних осіб. При цьому податкову систему можна розглядати у широкому і вузькому розумінні. У широкому розумінні вона охоплює всі обов'язкові платежі, з допомогою яких здійснюється перерозподіл доходів на користь держави і які концентруються в бюджеті та фондах цільового призначення. У вузькому розумінні це сукупність тільки податків як особливої форми мобілізації доходів бюджету.

Протягом 2012–2018 рр. Україна поліпшила рейтинг за простотою податкової системи (зі 181-го до 43-го місця), вітчизняна податкова система залишається складною і несприятливою для ведення бізнесу. На підготовку і подання податкової звітності та сплату податків вітчизняний бізнес вимушений затрачати набагато більше часу (327,5 год.), ніж у країнах ЄС. За цим показником Україна знаходиться на 159-му місці в світі, де середній показник часу на підготовку звітності становить 240 год., у країнах ЄС – 161 год.

Світовий досвід свідчить, що найоптимальніший рівень сукупного оподаткування знаходиться в межах 30%. Найрозвинутішою у світі є економіка Сполучених Штатів Америки, де сукупний рівень оподаткування не перевищує 33%. У країнах, де він досягає 40% (Німеччина) або 45–50% (Швеція, Фінляндія), починає зростати державний борг, знижується ефективність економіки, виникає таке явище, як соціальний паразитизм. Сьогодні країни із високою нормою вилучення доходів змушені трансформувати систему оподаткування, оскільки існуюча вже вичерпала себе. Податкові реформи, що проводяться в розвинутих європейських країнах, спрямовані на лібералізацію системи оподаткування з метою запобігання відтоку капіталу і кваліфікованих спеціалістів. У результаті максимальна ставка податку на прибуток корпорацій у розвинутих країнах – членах ЄС з 2000 по 2011 рік знизилася в середньому із 35,3 до 29,5%.

Важливим елементом системи прямих податків є прибуткове оподаткування. Залежно від платників податку прибуткове оподаткування поділяється на два види: оподаткування фізичних осіб, оподаткування юридичних

осіб. Кожний з указаних видів передбачає різні умови справляння податку. Це пояснюється тим, що доходи юридичних і фізичних осіб, маючи однакову економічну природу-добавлену вартість, розрізняються за характером використання, виконуючи різні функції. Прямий податок поділяється на реальний та особистий. До реальних відносять: на землю, промисловий, на цінні папери. Особисті податки включають: податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на доходи від грошових капіталів, податок на приріст капіталу, податок на зверхприбуток, податок з успадкування.

Непрямі податки є надійним засобом мобілізації коштів до державного бюджету, але вони підвищують ціни товарів і послуг і є податком з населення. Основними видами непрямих (цінових) податків є: акцизи (специфічні та універсальні), фіскальні монополії, мита. Специфічні акцизи включаються до ціни окремих товарів. Як правило це товари, рівень споживання яких є мало еластичним до ціни. Найзначнішими є акцизи на спиртне, бензин, тютюнові вироби.

Основою реформування податкової системи України має бути визнання того факту, що в цілому податкова система України вже склалася, і попри всі свої недоліки, не повинна розглядатись як така, що має підлягати докорінному реформуванню. Тобто створення нової законодавчої бази у сфері оподаткування повинно віддзеркалювати традиції існуючої податкової системи та відповідати світовим тенденціям розвитку податкових систем.

Податкова система є інструментом державного регулювання економіки, що дозволяє вилучати на постійній основі певну частину приватних доходів юридичних та фізичних осіб на користь держави, перерозподіляючи таким чином створений у суспільстві продукт. За допомогою податкової системи держава може стимулювати бажані та обмежувати небажані соціально-економічні процеси і тенденції, формувати відносини між суб'єктами господарювання відповідно до цілей обраної моделі розвитку, виконувати відповідні соціальні, гуманітарні та безпекові зобов'язання і функції. Але їх фінансове забезпечення можливе лише за рахунок частини багатства, створеного членами суспільства і в них вилученого. Чим більше людина вироблятиме, тим більша грошова маса доходу припадатиме на податкову ставку, яку вона має сплачувати державі. Досвід існування незалежної України засвідчує, що чинну податкову систему потрібно не реформувати, а

трансформувати. Треба зважитися на радикальні й нестандартні заходи, які використовувалися, наприклад, у деяких нафтовидобувних та нових індустріальних країнах Південно-Східної Азії, і дозволили прискорити позитивні зрушення в економіці. У нашої держави вже не залишилося інших варіантів, окрім негайної зміни системи координат: потрібно зняти з громадян надмірний податковий тягар і дати їм змогу власними силами заробляти та утримувати себе, оскільки наша країна сьогодні перебуває у важкому кризовому стані.

Для зміни ситуації і формування сучасної, конкурентоспроможної економічної моделі України податкову систему слід будувати на таких засадах: трансформуючи податкову систему, потрібно виходити з того, яку частину свого доходу людина здатна віддавати добровільно на утримання державних інституцій, а не з того, скільки у неї можна відібрати фіскально-силовими методами; податкова система повинна ґрунтуватися на тому ключовому положенні, що сплачувати податки має споживач, а не виробник; податкову систему слід орієнтувати на масу надходжень, а не на кількість і величину податків. Прямих і непрямих податків має бути не більше чотирьох-п'яти, до того ж простих і зрозумілих в адмініструванні; податкова система повинна стимулювати капіталотворення, забезпечувати процес розширеного суспільного відтворення; держава як сукупність інституцій мусить використовувати податкові надходження насамперед для розвитку інтелекту нації, її молодого покоління, формування сучасної культури й освіти; податкова система має враховувати передусім інтереси юридичних і фізичних осіб, що виробляють блага, а не тих осіб, які їх перерозподіляють та паразитично споживають; система оподаткування не повинна порушувати прав і свобод громадян (зокрема не можна обкладати податком доходи людей, отримані від діяльності у вільний час, що виходить за межі 40 годин на тиждень); формуючи нову податкову систему, потрібно досягти справедливого і стабільного балансу в розподілі податків між центром та громадами; податкова система не повинна бути інструментом для збагачення кланово-корпоративних груп і збідніння широких верств населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадида М.П. Податкова база місцевого самоврядування : [монографія] / М.П. Бадида. Ужгород, 2010. 408 с.
2. Біда С. О. Новації Податкового кодексу України щодо податку на доходи фізичних осіб. Формування ринкових відносин в Україні. 2011. № 4. С. 198-201.
3. Боголіб Т. М. Бюджетна політика як інструмент макроекономічної стабільності. Економічний часопис-XXI. 2015. № 3–4. С. 84–87.
4. Бюджетна система / І.Л. Шевчук, В.О. Черепанова, Т.О. Ставерська. Харків : Видавець Іванченко І. С., 2015. 284 с.
5. Бюджетний кодекс України: за станом на 24.11. 2011 р. / Верховна Рада України від 8.07.2010 р. № 2456-VI URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14>.
6. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. Київ: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
7. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики : монографія / І. Лук'яненко, М. Сидорович. Київ : НаУКМА, 2014. 227 с.
8. Василик О.Д. Державні фінанси / Василик О.Д. К.: НІОС. 2002. 608 с.
9. Василик О.Д. Податкова система України. К: Поліграфкнига, 2004. 478с.
10. Василик О.Д. Теорія фінансів / Василик О.Д. К.: НІОС, 2000. 416 с.
11. Власюк Н.І., Мединська Т.В. Податкова система / Н.І. Власюк. Львів: «Магнолія-2006», 2009. 230 с.
12. Глухова В. І., Іванова І.П. Аналіз податкових надходжень до державного бюджету України в сучасних умовах. Інтернаука. 2017. № 5. С. 111-114.
13. Городецька Т. Е., Поровай А.С. Аналіз податкових надходжень в системі доходів бюджету. Молодий вчений. 2017. № 2. С. 243-247.

14. Гриценко А. А. Архітектоніка економічної безпеки : монографія / А.А.Гриценко; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. К., 2017. 224 с.
15. Демиденко В.І. Перспективи розвитку спрощеної системи оподаткування в Україні. Економіка та держава. 2018. №10. С. 96–100.
16. Демиденко Л.М. Податкова система / Л.М. Демиденко, Ю.Л. Субботович. К.: ЦУЛ, 2007. 180 с.
17. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.; за заг. ред. А.А.Мазаракі. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.
18. Запатріна І.В. Бюджетний механізм економічного зростання : монографія / І.В. Запатріна ; Ін-т соц.-екон. стратегій. К., 2007. 528 с.
19. Запатріна І.В. Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні: монографія / за ред. М.І. Скрипниченко НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. К., 2015/ 544 с.
20. Іванов Ю.Б. Функції податків та податкове регулювання. Формування ринкової економіки України. 2009. Вип. 19. С. 36-43.
21. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації/ В.Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
22. Конституція України : станом на 23 жовт. 2017 р. : відповідає офіц. тексту. Харків : Право, 2017. 63 с.
23. Концепція реформування податкової системи України // Верховна Рада України : URL: <http://www.rada.gov.ua>
24. Крисоватий А., Кошук Т. Податкова політика у реформуванні соціально-економічної системи України. Економіка України. 2010. №9. С.41-50.
25. Крючкова Н.М. Податкова політика в системі макроекономічного регулювання: Монографія / Н.М. Крючкова. Одеса: Астропринт, 2011. 190 с.
26. Кучер Г.В. Державні фінансові ресурси. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с.

27. Лисяк Л., Сук М. Податкова політика розвинених країн та можливості її адаптації в Україні. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. Вип. 15. С. 217-221.
28. Лисяк Л.В., Ватченко О.Б., Ватченко Б.С. Оцінка майнового потенціалу регіону – інструмент формування доходів місцевих бюджетів України: теорія і практика : монографія. Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. 168 с.
29. Ломачинська І. А. Бюджетно-податкове регулювання соціальних аспектів економічного розвитку. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2016. Т. 21, Вип. 4. С. 188-191.
30. Лук'яненко І.Г. Особливості прогнозування та управління бюджетним дефіцитом в країнах з трансформаційною економікою/ Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету імені Григорія Сковороди. 2015. Вип.25/1. С. 179–185.
31. Лютий І.О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики держави. Фінанси України. 2009. №12. С. 13-19.
32. Макарчук І. М. Аналіз податкових надходжень до бюджету України. Економічний вісник університету. 2016. Вип. 28(1). С. 197-202.
33. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави: монографія. Київ: КНТЕУ, 2018. 373 с.
34. Макогон В. Д., Адаменко І.П. Фінансово-бюджетна політика як складова соціально-економічних перетворень Науковий вісник Полісся. 2018. № 2 (14). Ч. 1. С. 129–135.
35. Макогон В.Д. Бюджетна політика в механізмі управління державними фінансами. Економічний вісник університету. 2015. Вип.26/1. С. 207–211.
36. Мартиненко В. Л. Податкова політика України та її вдосконалення з метою активізації інвестиційної діяльності. Формування ринкових відносин в Україні. 2008. № 2. С. 47
37. Нагорняк Г., Вовк Ю. Проблеми податкового регулювання в Україні та шляхи їх вирішення. Галицький економічний вісник. 2010. №2(27). С. 140–152.

38. Нікітішин А. О. Податкове регулювання як складова соціального розвитку суспільства. Бізнес Інформ. 2017. № 9. С. 240-250.
39. Нікітішин А.О. Сучасна сутність і архітектоніка податкового регулювання розвитку суспільства. Актуальні проблеми економіки. 2012. №1(127). С. 234–242.
40. Нікітішин А.О. Формування та розвиток інституційної архітектоніки податкового регулювання. Бізнес Інформ. 2018. № 2. С.259–265.
41. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
42. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/>
43. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
44. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України URL: www.sta.gov.ua
45. Офіційний сайт Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень. URL: www.ibser.org.ua.
46. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: www.minfin.gov.ua.
47. Павелко А.В., Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку. Вісник КНТЕУ. 2015. № 2 (100). С. 64–73.
48. Пасічний М.Д. Податкова політика країн ОЕСР. Світ фінансів. 2018. № 1. С. 127–138.
49. Пасічний М.Д. Податкова політика як інструмент регулювання економічного розвитку. Одеський національний економічний університет. 2017. Т (23). С. 214–221.
50. Пасічний М.Д. Фінансова політика держави: монографія/ М.Д.Пасічний. Київ: Київ.нац.торг-еконо.ун-т, 2019. 440 с.
51. Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика у країнах ЄС із трансформаційною економікою. Економіка розвитку. 2017. № 2. С. 30–39.

52. Податкова гармонізація в Україні в умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС : монографія / за ред. А. М. Соколовської ; ДННУ “Акад. фін. управління”. К., 2017. 448 с.
53. Податкова політика держави: теорія формування та практика реалізації : монографія / [Тарангул Л. Л. та ін.]. Ірпінь : ВЦ НУ ДПС України, 2013. 405 с.
54. Податкова політика України / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул [та ін.] ; за ред. П.В. Мельника. К.: Знання України, 2011. 505 с.
55. Податкова політика: стратегія соціального розвитку : монографія / [Калінеску Т. В. та ін. ; за наук. ред. Т. В. Калінеску] ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. - Луганськ : Вид-во СНУ ім. Володимира Даля, 2013. 255 с.
56. Податкова система / за заг. ред. В. Л. Андрущенко. К.: «Центр учбової літератури», 2015. 416 с.
57. Податкова система / за ред. І.О.Лютого. К.: Центр учбової літератури, 2009. 456 с.
58. Податкова система України / В. М. Федосов, В. М. Опарін та ін. К. : Либідь, 2010. 320 с.
59. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.47.11&nobreak=1>
60. Податкові системи зарубіжних держав / за заг. ред. Мельника П.В. К.: Кондор-Видавництво, 2012. 222 с.
61. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції : монографія / А. І. Крисоватий, В. М. Мельник, Т. В. Кошук. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 234 с.
62. Поколюдна О.В. Податкове регулювання в Україні. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2012. № 38. С. 278-281.
63. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України за станом на 25.12.2015 р. Верховна Рада України від 25.12.2015 № 928-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

64. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України за станом на 21.12.2016 № 1801-VIII. Верховна Рада України від 21.12.2016 № 1801-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
65. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за станом на 07.12.2017 № 2246-VIII. Верховна Рада України від 07.12.2017 № 2246-VIII: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>
66. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України за станом на 23.11.2018 2629-VIII. Верховна Рада України від 23.11.2018 № 2629-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>
67. Про Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік : Постанова Верховної Ради України від 24 червня 2016 року № 478-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
68. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 червня 2017 р. № 411-р URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
69. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2019-2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 315-р URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/315-2018-%D1%80/>
70. Рожко О.Д. Державні фінанси України: детермінанти та пріоритети розвитку: монографія / Рожко О.Д. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 360 с.
71. Свищук А. С. Податкове регулювання у країнах з розвинутою економікою. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2014. Вип. 3. С. 261-271.
72. Сідельникова Л.П. Податкова система / Л.П. Сідельникова, Н.М. Костіна. Київ: Видавництво Ліра-К, 2013. 604 с.
73. Сідельникова Л.П. Управління податковим боргом: навчальний посібник / Л.П. Сідельникова, О.В. Волкова. Херсон: ХНТУ, 2016. 254 с.
74. Соколовська, А.М. Основи теорії податків / А. М. Соколовська. К.: Кондор, 2010. 326 с.

75. Соскін О. І. Трансформація податкової системи в контексті формування сучасної економічної моделі України. Економічний часопис ХХІ. 2010. № 3-4. С. 7-14.
76. Сучасна бюджетна система : правила та процедури / [За заг. ред. В. В. Зубенка]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження». К., 2017. 184 с.
77. Трофімова Л.В. Податкова політика і податкова система. Форум права. 2010. №1. С. 364-370.
78. Фінанси / за ред. І.О.Лютого. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 728 с.
79. Фінансовий аналіз / За заг. ред. Школьник І.О. К. :«Центр учбової літератури», 2016. 368 с.
80. Чернякова Т.М. Інструменти бюджетно-податкового регулювання розвитку регіонів: [монографія] / Т.М. Чернякова. Луганськ, 2009. 368 с.
81. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання. К.: НДФІ, 2005. 259 с.
82. Чугунов І.Я., Брижан К.В. Бюджетна політика в умовах трансформації економіки. Економічний вісник університету. 2017. Вип.32/1. С. 241–251.
83. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень. Економічний часопис-ХХІ. 2016.№ 3-4(2). С. 66 – 69.
84. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Ч. 1. С. 54-61.
85. Чумак О. В., Стрибуль О.В. Податкове регулювання в системі фінансової політики держави: сутність та інструменти. Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. 2014. Вип. 11(2). С. 401-409.
86. Budget policy of social development.Chugunov I., KanevaT., Makogon V., Pasichniy M., Nikitishin A., Adamenko I., Krykun T., Kozarezenko L., Sobchuk S. General editorship Chugunov I. Scientific Route.Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. А.1. Податкова система України

Додаток Б

Класифікація податків

Класифікаційна ознака	Види
Залежно від органу влади, який установлює і скасовує податки та території їх дії	- загальнодержавні, що встановлюються Верховною Радою України і справляються на своїй території України; - місцеві - встановлюються сільськими, селищними, міськими радами відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, установлених законами України
За видом фонду, до якого надходять податки	- закріплені - надходять до конкретного бюджету або спеціального цільового фонду; - регулюючі - надходять одночасно до бюджетів різних рівнів у пропорціях відповідно до бюджетного законодавства
За видом платника	- податки з фізичних осіб; - податки з юридичних осіб; - змішані
За формою оподаткування	- прями, що встановлюються безпосередньо щодо платників податків і сплачуються за рахунок їхніх доходів, а сума податку безпосередньо залежить від розмірів об'єкта оподаткування; - непрямі - встановлюються в цінах на товари і послуги та сплачуються за рахунок цінової надбавки, а їх розмір для окремого платника прямо залежить від його доходів
За економічним змістом	<ul style="list-style-type: none"> • податки на доходи - безпосередньо стягуються з доходів фізичних та юридичних осіб; • податки на споживання - сплачуються не при отриманні доходів, а при їх використанні; • податки на майно, що встановлюються стосовно рухомого та нерухомого майна
За періодичністю стягнення	<ul style="list-style-type: none"> • разові; • систематичні
За обліком податкового платежу	- податки, фінансовані споживачем (акциз, ПДВ); - податки, що включаються до собівартості; - податки, фінансовані за рахунок балансового прибутку; - податки, фінансовані за рахунок чистого прибутку
За методом оподаткування	<ul style="list-style-type: none"> • прогресивні; • пропорційні; • регресивні
За формою стягнення	<ul style="list-style-type: none"> • грошові; • натуральні

Додаток В

Функції податків та їх характеристика

Функція податків	Характеристика
Фіскальна	Забезпечує отримання та акумулювання податкових платежів та тим самим формування основної дохідної частини бюджету з метою забезпечення виконання державою соціально-економічних завдань
Регулююча	Виступає стимулюючим чи дестимулюючим фактором у впровадженні різних видів податків, змінюючи базу оподаткування чи податкові ставки, податкові пільги для певних суб'єктів податкових відносин та певних форм економічної діяльності, регіонів
Контрольна	Забезпечує контроль здійснення фінансово-господарської діяльності організацій і громадян за допомогою податків та допомагає оцінити ефективність податкової системи держави
Розподільча	Забезпечує розподіл отриманих до бюджету платежів між галузями та регіонами
Соціальна	Тісно пов'язана з фіскальною функцією і проявляється в тому, що частина податків, згідно з розробленими та затвердженими програмами соціального розвитку, направляється у вигляді соціальної допомоги в регіони

Додаток Г

Структура доходів зведеного бюджету України у 2004–2018 роках, %

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Податкові надходження	69,07	73,10	73,17	73,35	76,27	76,23	74,53	83,97	80,94	79,96	80,57	77,86	83,13	81,44	83,29
Неподаткові надходження	26,89	23,70	23,57	22,06	20,31	21,39	23,47	15,05	18,16	19,18	17,67	21,49	16,03	15,18	16,27
Доходи від операцій з капіталом	2,73	2,09	1,86	2,91	2,25	1,36	0,99	0,58	0,67	0,36	0,44	0,28	0,20	0,22	0,24
Офіційні трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	0,44	0,14	0,12	0,05	0,03	0,22	0,10	0,13	0,04	0,34	1,18	0,29	0,54	0,16	0,13
Цільові фонди	0,87	0,97	1,23	1,63	1,14	0,80	0,88	0,24	0,19	0,19	0,19	0,19	0,10	3,00	0,07

Додаток Д

Частка доходів зведеного бюджету України у валовому внутрішньому продукті за 2004–2018 роки, %

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Податкові надходження	18,31	22,22	23,10	22,38	23,96	22,78	21,65	25,70	25,55	24,33	23,46	25,64	27,31	27,76	27,72
Неподаткові надходження	7,13	7,20	7,44	6,73	6,38	6,39	6,82	4,61	5,73	5,84	5,14	7,08	5,27	5,18	5,42
Доходи від операцій з капіталом	0,72	0,63	0,59	0,89	0,71	0,41	0,29	0,18	0,21	0,11	0,13	0,09	0,07	0,07	0,08
Офіційні трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	0,12	0,05	0,04	0,01	0,01	0,07	0,03	0,04	0,01	0,10	0,34	0,10	0,18	0,05	0,04
Цільові фонди	0,23	0,29	0,39	0,50	0,35	0,24	0,26	0,08	0,06	0,05	0,03	0,03	0,03	1,02	0,02
Всього	26,51	30,40	31,57	30,51	31,42	29,89	29,05	30,61	31,57	30,43	29,11	32,94	32,85	34,09	33,28

Додаток Ж

Динаміка основних податків зведеного бюджету України у 2004–2018 роках

Показники	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Податок на додану вартість															
частка у доходах зведеного бюджету, %	18,25	25,19	29,34	27,01	30,92	30,99	27,44	32,64	31,16	28,98	30,49	27,37	30,08	31,03	31,60
частка у валовому внутрішньому продукті, %	4,84	7,66	9,26	8,24	9,71	9,26	7,97	9,99	9,84	8,82	8,87	9,02	9,88	10,93	10,52
Податок на доходи фізичних осіб															
частка у доходах зведеного бюджету, %	14,43	12,89	13,27	15,83	15,41	16,30	16,22	15,10	15,29	16,31	16,49	15,33	17,73	18,26	19,41
частка у валовому внутрішньому продукті, %	3,82	3,92	4,19	4,83	4,84	4,87	4,71	4,62	4,83	4,96	4,80	5,05	5,82	6,43	6,46
Податок на прибуток підприємств															
частка у доходах зведеного бюджету, %	17,70	17,51	15,25	15,64	16,08	12,09	12,85	13,80	12,53	12,42	8,82	5,99	7,69	7,22	8,97
частка у валовому внутрішньому продукті, %	4,69	5,32	4,81	4,77	5,05	3,61	3,73	4,22	3,95	3,78	2,57	2,00	2,53	2,54	2,98
Акцизний податок															
частка у доходах зведеного бюджету, %	7,32	5,89	5,01	4,82	4,30	7,91	9,00	8,53	8,62	8,29	9,89	9,68	13,00	11,95	11,21
частка у валовому внутрішньому продукті, %	1,94	1,79	1,58	1,47	1,35	2,37	2,61	2,61	2,72	2,52	2,88	3,19	4,27	4,21	3,73

Додаток 3
Структура доходів Державного бюджету України у 2007–2018 роках, %

Роки	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Доходи від операцій з капіталом	Офіційні трансферти	Цільові фонди
2007	72,21	26,05	1,12	0,04	0,58
2008	74,95	23,61	0,93	0,04	0,47
2009	73,72	25,10	0,54	0,32	0,32
2010	71,31	27,81	0,23	0,14	0,51
2011	83,83	15,77	0,17	0,15	0,08
2012	79,70	19,79	0,36	0,08	0,07
2013	77,82	21,61	0,09	0,43	0,05
2014	78,93	19,25	0,27	1,50	0,06
2015	77,02	22,56	0,04	0,34	0,04
2016	82,29	16,93	0,04	0,70	0,04
2017	79,22	16,23	0,04	0,75	3,76
2018	81,38	17,74	0,07	0,79	0,02

Додаток К

Частка доходів Державного бюджету України у валовому внутрішньому продукті за період 2007-2018 років, %

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Податкові надходження	16,19	17,71	16,30	15,46	20,12	19,56	17,93	17,88	20,68	21,14	21,72	21,18
Неподаткові надходження	5,84	5,58	5,55	6,03	3,78	4,86	4,98	4,36	6,06	4,35	4,45	4,63
Доходи від операцій з капіталом	0,25	0,22	0,12	0,05	0,04	0,09	0,02	0,06	0,01	0,01	0,01	0,02
Цільові фонди	0,13	0,11	0,07	0,11	0,02	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	1,03	0,01
Трансферти від зарубіжних країн	0,01	0,01	0,07	0,03	0,04	0,02	0,10	0,34	0,09	0,18	0,21	0,21
ВСЬОГО	22,42	23,63	22,11	21,68	24,00	24,55	23,04	22,65	26,85	25,69	27,42	26,05

Додаток Л

Прогноз питомої ваги доходів зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті на 2021–2030 роки, відсотки

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Доходи бюджету	32,80	32,72	32,64	32,62	32,58	32,54	32,50	32,36	32,30	32,24
Податкові надходження, у тому числі:	27,22	27,20	27,18	27,16	27,14	27,13	27,12	27,10	27,09	27,08
Податок на додану вартість	10,62	10,58	10,53	10,47	10,40	10,38	10,36	10,34	10,32	10,29
Податок на доходи фізичних осіб	6,45	6,47	6,48	6,49	6,51	6,52	6,54	6,55	6,57	6,58
Податок на прибуток підприємств	3,02	3,04	3,05	3,07	3,08	3,09	3,10	3,12	3,14	3,15
Акцизний податок	4,05	4,06	4,07	4,08	4,10	4,12	4,14	4,15	4,17	4,18
Неподаткові надходження	4,92	4,87	4,83	4,78	4,74	4,68	4,62	4,57	4,54	4,51